

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Західноукраїнський національний університет
Навчально-науковий інститут інноватики, природокористування та
інфраструктури
Кафедра бізнес-аналітики та інноваційного інжинірингу

ГОЧАЧКО Любов Володимирівна

**Інформаційно-аналітичне забезпечення економічної безпеки
діяльності підприємств / Information and analytical support for
economic security of enterprises**

спеціальність: 071 - Облік і оподаткування
освітньо-професійна програма - Бізнес-аналітика та управління
інноваційними системами

Кваліфікаційна робота

Виконала студентка
групи ОБАмнв-22
Л. В. Гочачко

Науковий керівник:
д.е.н., професор
П. Р. Пуцентейло

ТЕРНОПІЛЬ - 2022

Зміст

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ	6
1.1. Концептуальні основи економічної безпеки підприємств.....	6
1.2. Чинники економічної безпеки діяльності підприємств	12
1.3. Інформаційно-аналітичний та обліковий супровід реалізації економічної безпеки підприємства	17
Висновки до розділу 1	24
РОЗДІЛ 2. ОБЛІКОВО-АНАЛІТИЧНІ АСПЕКТИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВ.....	25
2.1. Інструментарій інформаційно-аналітичного забезпечення економічної безпеки діяльності підприємства.....	25
2.2. Аналіз фінансового стану як ключова позиція в системі економічної безпеки підприємства	32
2.3. Використання процедур оперативного обліку для забезпечення економічної безпеки будівельної компанії.....	38
Висновки до розділу 2	45
РОЗДІЛ 3. МОДЕРНІЗАЦІЯ ІНФОРМАЦІЙНО-АНАЛІТИЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ	46
3.1. Моделювання інформаційно-аналітичного забезпечення економічної безпеки діяльності будівельної компанії	46
3.2. Розроблення заходів управління ризиками економічної безпеки.....	52
Висновки до розділу 3	58
ВИСНОВКИ І ПРОПОЗИЦІЇ	59
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	62

ВСТУП

В умовах ринку діяльність суб'єкта господарювання пов'язана з ризиками економічного, соціально-політичного, адміністративно-правового та техногенного характеру. Сукупність цих факторів сприяє прийняттю рішень керівництвом підприємств з пошуку найвигідніших рішень з метою виходу з кризових ситуацій, спробі надавати оптимальний вплив на організаційно-економічну ситуацію у сферах діяльності підприємства.

Стрімко вирішити ці завдання стає практично неможливо, оскільки дані, зібрані в результаті проведення аналітично-пошукової діяльності, не є інформацією, що підходить для використання, поки вони не пройдуть аналітичну обробку експертом у конкретній галузі. Зібрані дані за своєю природою не містять ніякої інформації, якщо їх не розглядати в поєднанні з іншими і не вказувати їх значення серед всього накопиченого інформаційного масиву.

Проблема реалізації інформаційно-аналітичного забезпечення економічної безпеки для діагностики та безперервного моніторингу ситуації підприємства як інструменту ухвалення рішення є нині все більш актуальною. Саме тому останнім часом серед багатьох служб економічної безпеки все велике значення приділяється вдосконаленню методики інформаційно-аналітичної роботи.

У розробку питань інформаційно-аналітичного забезпечення економічної безпеки діяльності підприємств значний внесок зробили вчені: Барановський О.І., Білошкурська Н.В., Васильців Т. Г., Гнилицька Л.В., Денисов О. Є., Дуб Б.С., Ілляшенко О.В., Кримчак Л. А., Лазаришина І.Д., Мороз О. В., Олійничук О.І., Отенко І. П., Пилипенко А. А., Сугак Т.О., Ткачук Г.О., Штангрет А. М. та інші.

Зважаючи на актуальну проблематику і результати емпіричних досліджень вищезазначених учених, слід зазначити, що низка проблем, які вимагають вирішення, залишились в певній мірі поза їх увагою. Необхідність комплексного дослідження питань розвитку теорії, методики та організації

інформаційно-аналітичного забезпечення економічної безпеки діяльності підприємств зумовлює актуальність обраної теми дослідження, постановку його мети та завдань

Мета і завдання дослідження. Метою кваліфікаційної роботи є дослідження і модернізація інформаційно-аналітичного забезпечення економічної безпеки діяльності підприємств. У відповідності до зазначеної мети дослідження в кваліфікаційній роботі поставлені такі необхідні завдання:

- узагальнити і систематизувати концептуальні основи економічної безпеки підприємств;
- визначити чинники економічної безпеки діяльності підприємств;
- проаналізувати інформаційно-аналітичний та обліковий супровід реалізації економічної безпеки підприємства;
- розкрити інструментарій інформаційно-аналітичного забезпечення економічної безпеки діяльності підприємства;
- проаналізувати фінансовий стан як ключову позицію в системі економічної безпеки підприємства;
- обґрунтувати моделювання інформаційно-аналітичного забезпечення економічної безпеки діяльності будівельної компанії.

Об'єктом дослідження є процес формування економічної безпеки ПП «НОВА АРКАДА» Волинської області.

Предметом дослідження є теоретичні, методичні та організаційні аспекти інформаційно-аналітичного забезпечення економічної безпеки діяльності підприємств.

Методи дослідження включають загальнонаукові та спеціальні методичні прийоми облікової та економічної науки. Для досягнення мети та розв'язання запропонованих завдань використано сучасний комплексний методичний інструментарій, зокрема: абстрактно-логічний метод (при вивченні теоретичних підходів щодо економічної безпеки стану в досліджуваному підприємстві), монографічний (для уточнення сутності відповідних категорій економічної безпеки), статистичний (при виявленні тенденцій та

закономірностей розвитку економічної безпеки), графічний (для наглядного виявлення динаміки основних показників, що використовуються при оцінюванні економічної безпеки).

Наукова новизна одержаних результатів полягає в наступному:

У відповідності до мети встановленого дослідження в кваліфікаційній роботі поставлені такі завдання:

– узагальнено і систематизовано концептуальні основи економічної безпеки підприємств, визначено чинники економічної безпеки діяльності підприємств;

– проаналізовано інформаційно-аналітичний та обліковий супровід реалізації економічної безпеки підприємства та розкрито відповідний інструментарій;

– проаналізовано фінансовий стан як ключову позицію в системі економічної безпеки підприємства;

– обґрунтовано моделювання інформаційно-аналітичного забезпечення економічної безпеки діяльності будівельної компанії.

Практичне значення одержаних результатів полягає у можливості використання запропонованих в кваліфікаційній роботі елементів, підходів і методик до управління економічною безпекою підприємства. Сформовані результати дослідження розвивають теорію і практику управління інформаційно-аналітичним забезпеченням економічної безпеки діяльності підприємств.

Апробація результатів дослідження. Основні теоретичні положення кваліфікаційної роботи апробовано:

20 травня 2022 року на Національній науково-практичній конференції студентів і молодих вчених.

10 листопада 2022 року на X Національній науково-практичній конференції За результатами участі в конференції опубліковані тези доповідей.

РОЗДІЛ 1.

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ

1.1. Концептуальні основи економічної безпеки підприємств

Постановка і вирішення нагальної проблеми уніфікованого забезпечення економічної безпеки підприємств базується, насамперед, на моніторингу та аналізі змісту цієї категорії. Сучасна світова наукова спільнота виробила достатню кількість визначень економічної безпеки. У той же час існують тривіальні розбіжності в них, а подекуди й досить поверховий підхід до формулювання, що викликані і обумовлюють функціональні недоліки при подальшій розробці цієї проблеми. Очевидно, що існує вкрай важлива необхідність узагальнення й систематизації існуючого досвіду з вивчення змісту категорії економічна безпека підприємств. Як правило, у наукових роботах, присвячених питанням економічної безпеки, «...ця категорія розглядається, оцінюється і аналізується, у більшості випадків одноаспектно, у масштабах чітко окресленого та обраного об'єкта макро-, мезо-, або мікроекономічного рівня» [6; 10; 35]. Отже, виникає необхідність прискіпливого простеження змісту терміну „економічна безпека підприємств”.

Безпека у загальному розумінні – це «стан захищеності найбільш важливих інтересів особистості, суспільства та держави від загроз» [4, с. 148], тобто «унікальний стан, у якому не загрожує невідома небезпека або є захист комбінований від небезпек» [33, с. 26]. Тобто, сьогодні в науковому трактуванні під безпекою розуміється: «захищеність природних, фізіологічних, соціально-економічних, ідеально-духовних та ситуативних потреб у ресурсах, технологіях, інформації та моральних ідеалах, необхідних для життєдіяльності й розвитку населення» [28, с. 33]. «Особливе місце серед безлічі різноманітних видів безпеки (соціальної, екологічної, демографічної, політичної, військової, науково-технологічної, інформаційної, енергетичної, культурної, правової,

генетичної, кримінологічної, гуманітарної, психологічної тощо) посідає економічна» [69, с. 28]. Це зумовлено тим, що усі конкретні та приховані види безпеки так чи інакше не є видимими, можуть бути у достатній мірі реалізовані без власне економічного забезпечення. «Економічну безпеку можна розглядати як стан економіки, соціуму та інститутів влади, при якому забезпечується відповідний гарантований захист національних інтересів, векторна соціальна спрямованість політики, достатній військово-оборонний потенціал, навіть при несприятливих умовах динамічного розвитку внутрішніх та зовнішніх процесів» [38; 45, с. 517]. У літературі наводиться визначення безпеки як «...стан, при якому кожен суб'єкт знаходиться у стані надійної захищеності й не наражається на негативний вплив будь-яких факторів» [35, с. 85]. З цього виходить, що суб'єкт спроможний розв'язати усі без винятку завдання, що стоять перед ним, і в разі оперативного виникнення непередбачених небезпек та загроз може відповідним чином захиститися від них або відновити свою компетентнісну працездатність й рівновагу. Таке усвідомлення сутності економічної безпеки діяльності може бути «...базисною методологічною основою для концептуального обґрунтування різних рівнів та видів економічної безпеки: міжнародної, національної, регіональної, субрегіональної та безпека підприємства» [54, с. 77] (рис. 1.1).

Отже, за масштабами досліджень та системою розрахункових показників, що використовується для всебічного аналізу стану безпеки певного об'єкта, доцільно виділити такі функціональні рівні: макрорівень, мезо-, мікро- та нанорівень.

Рис. 1.1 демонструє, що на макрорівні забезпечується вивчення міжнародної та національної архітектури безпеки, на мезорівні проводиться дослідження функціональної безпеки регіону, на мікрорівні оцінюється безпека підприємства, а нанорівень має справу з безпосередньою безпекою особи.

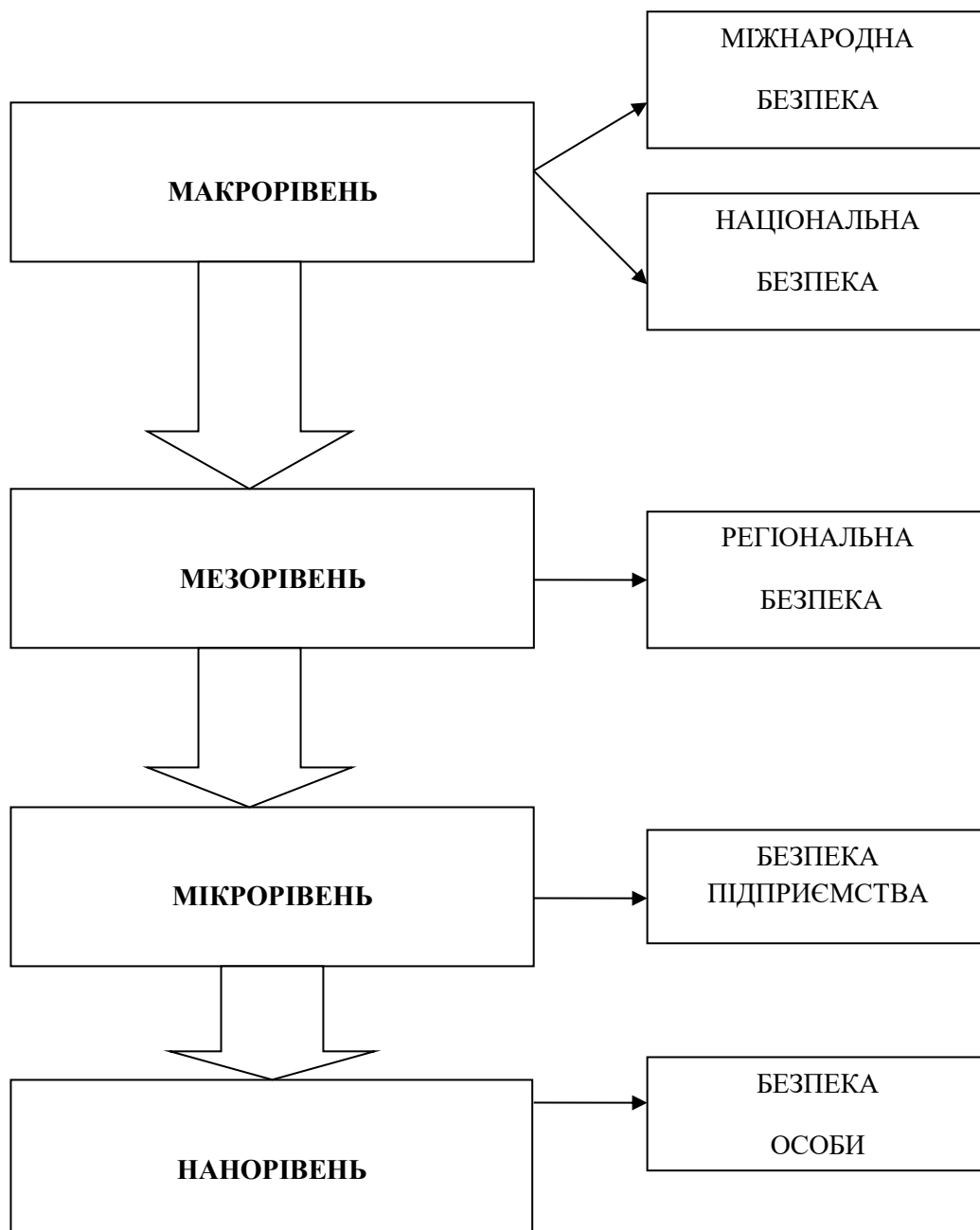

Рис. 1.1 Загальні рівні економічної безпеки

З метою більш чіткого усвідомлення місця і ролі економічної безпеки діяльності підприємств, слід зробити взаємозв'язок запропонованих рівнів економічної безпеки, представлене на рис. 1.2, котре ілюстративно підтверджує необхідність прискіпливого дослідження саме макрорівня рівня економічної безпеки, тобто економічної безпеки діяльності підприємств.

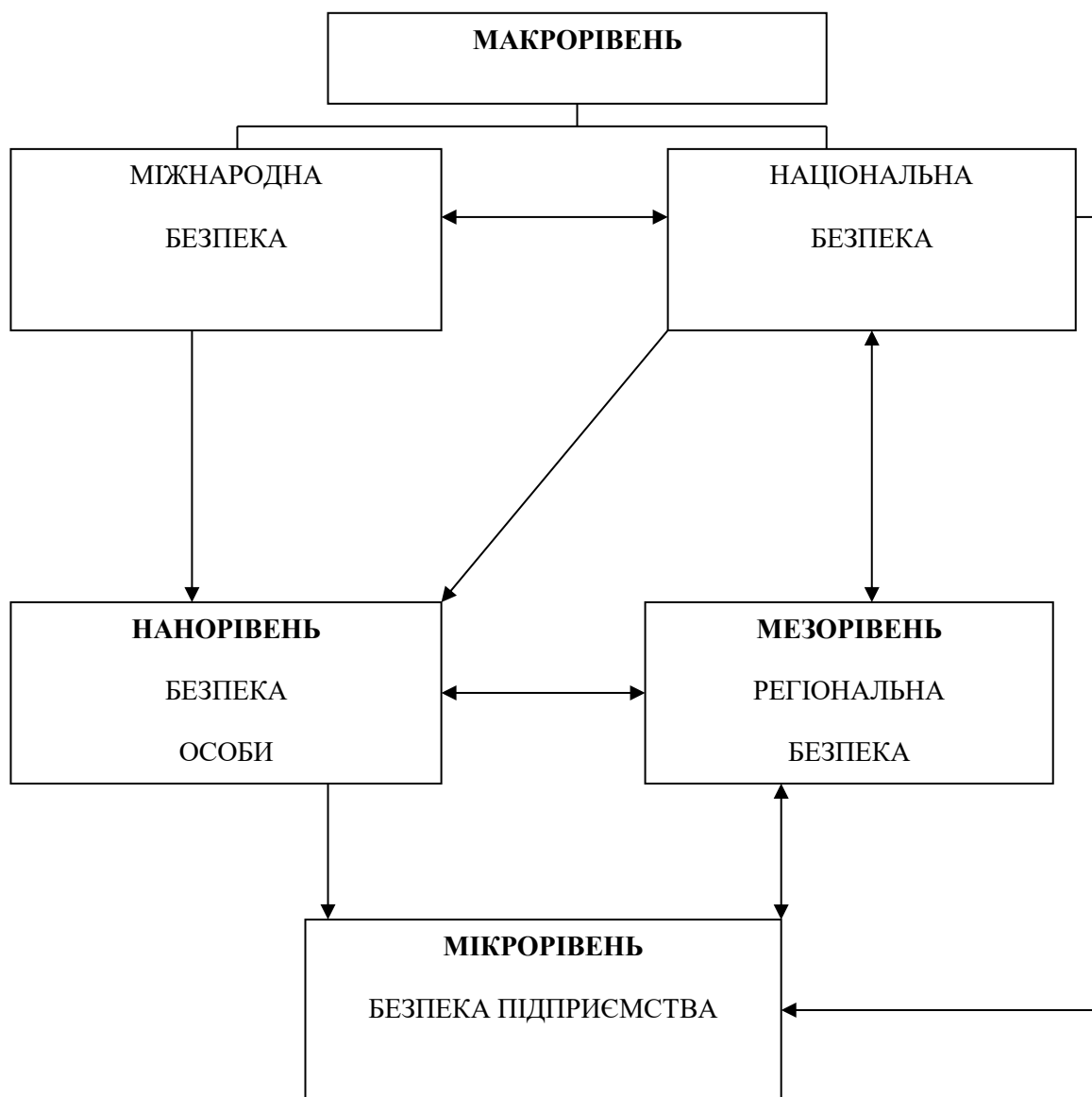

Рис. 1.2 Функціональний взаємозв'язок між рівнями економічної безпеки

Визначені на рис 1.2. функціональні рівні мають як односторонні, так і двосторонні зв'язки. Всі без винятку рівні економічної безпеки є тісно взаємопов'язаними між собою, але у даному випадку ми розглядаємо унікальний безпосередній вплив і тому визначаємо, що макрорівень в змозі забезпечити безпеку мікрорівня та нанорівня з боку наявного політико-правового чинника, а нанорівень сприяє формуванню безпеки мікрорівня з точки зору безпеки його інформаційного та кадрового потенціалу та збереження фінансово-комерційних таємниць. Функціональним є і зв'язок між регіональною безпекою та безпекою діяльності підприємств, оскільки від

безпечного розвитку окремих виробничих та комерційних підприємств, що формують економіку області, залежить ситуація у Волинській області.

Розглянемо трактування науковців на розуміння економічної безпеки діяльності підприємств. Так, певні автори акцентують увагу на «...важливості раціонального використання ресурсів для забезпечення його економічної безпеки» [1, с. 71].

Бровкіна Ю.О. під економічною безпекою підприємства бачить «захищеність його науково-технічного, технологічного, виробничого і кадрового потенціалу від прямих та непрямих економічних загроз, що пов'язані з неефективною науково-промисловою політикою держави або формуванням несприятливого зовнішнього середовища та здатність підприємства до відтворення» [8, с. 122].

Ілляшенко О.В. тлумачить економічну безпеку підприємства як «стан ефективного використання його ресурсів та існуючих ринкових можливостей, який дозволяє запобігати зовнішнім і внутрішнім загрозам та забезпечує його довге існування і розвиток на ринку» [32, с. 303].

Ляшенко О.М під економічною безпекою фірми має на увазі «організовану сукупність спеціальних органів, засобів, методів і заходів, що забезпечать безпеку підприємницької діяльності від зовнішніх та внутрішніх загроз» [43].

Інші автори при визначенні економічної безпеки беруть за основу «...цілі та інтереси підприємства» [37, с. 629].

Так, Гайда Т.Ю. визначає економічну безпеку підприємства як «такий стан суб'єкта господарювання, у якому він при найбільш ефективному використанні корпоративних ресурсів досягає запобігання, послаблення або захисту від існуючих небезпек та загроз або непередбачених обставин і в основному забезпечує досягнення цілей бізнесу в умовах конкуренції та господарчого ризику» [40, с.37].

Овчаренко Є.І. вважає, що поняття економічної безпеки діяльності підприємства полягає у «забезпечені стану життєдіяльності, при якому

реалізуються його основні інтереси і воно є захищеним від внутрішніх та зовнішніх загроз і дестабілізуючих чинників» [49, с. 9].

Хринюк О.С., Корчовна М.Р. вважають, що для усталеного забезпечення економічної безпеки підприємства необхідне «створення таких умов його діяльності, при яких надійно захищені його інтереси від різноманітних видів загроз» [68].

Підсумовуючи різноманітні думки вчених з приводу визначення економічної безпеки діяльності підприємства, можна зазначити, що:

– «підприємство, як безсумнівний об'єкт економічної безпеки розглядається як головна сукупність функціональних складових або підсистем» [66, с. 179];

– «економічна безпека діяльності підприємства розглядається як сукупна функціональна безпека її окремих складових або інтегрованих підсистем» [3, с. 155];

– «проблема оцінки та верифікації економічної безпеки діяльності підприємства вирішується шляхом моніторингу економічної безпеки окремих складових, іноді з подальшим аналізом інтегрального показника» [5, с. 60];

– «розуміння важливості складових у межах загальної або інтегрованої системи економічної безпеки діяльності підприємства визначається певним експертним шляхом» [18, с. 22];

– «стан захищеності життєво важливих інтересів підприємства від внутрішніх і зовнішніх загроз, що формується керівництвом і колективом підприємства шляхом реалізації заходів правового, економічного, організаційного, інжинірингового та психологічного напрямків» [58, с. 40].

Отже, поняття «економічна безпека діяльності підприємства» означає безперервне, раціональне використання потенційних ресурсів, яке забезпечує ефективне функціонування і динамічний або стабільний розвиток у майбутньому. Це передбачає унікальну здатність підприємства передбачати і прогнозувати загрози й запобігати деструктивному впливу зовнішнього середовища, а також здатність адаптації до існуючих умов ринку.

Об'єктом економічної безпеки діяльності підприємств на цьому рівні є:

– «різноманітні види діяльності (виробнича, інноваційна, комерційна, управлінська, кадрова тощо)» [22, с. 19];

– «майно, активи, капітал та ресурси підприємства (фінансові, інноваційні, матеріальні, технологічні, технічні, інформаційні, інтелектуальні тощо)» [30, с. 332];

– «кадровий персонал фірми, її керівництво, акціонери, стейкхолдери, структурні підрозділи, партнери, працівники, які володіють інформацією, що складає фінансово-комерційну таємницю» [50, с. 43].

Суб'єктами економічної безпеки діяльності підприємства є лінійні та функціональні менеджери, призначені відповідальні особи, підрозділи, служби, органи, департаменти й установи, які безпосередньо займаються фізичним та інформаційним забезпеченням безпеки бізнесу.

1.2. Чинники економічної безпеки діяльності підприємств

У сучасній науково-економічній літературі неоднозначно трактується перелік чинників, що мають вплив на економічну безпеку діяльності підприємств. Але найбільш сталим та виваженим є виділення таких факторів (рис. 1.3): «економічного, інноваційного, політичного, силового, соціально-культурного, демографічного, науково-технологічного, екологічного та інформаційного» [7, с. 86]. «Інформаційне забезпечення є базою, на якій будується управлінська діяльність, під якою слід розглядати певну визначену сукупність інформаційного масиву» [55, с. 226].

Вищезазначені складові мають різноманітний ступінь впливу на зазначені рівні економічної безпеки. А оскільки макрорівень є найбільш актуальним, пропонується розглянути наявні в науковій літературі сучасні підходи до оцінки впливу різноманітних чинників та верифікованих показників, що їх характеризують. Це пояснюється тим, що підприємства формують національну виробничо-господарську безпеку і є її базовими складовими функціональними елементами. Також на цьому рівні можливі

варіації щодо наявних моделей функціонування підприємств, при цьому певні відображаємі відхилення у стані економічної безпеки є більш помітними та керованими з боку менеджменту суб'єкта, а отже, завдадуть меншої шкоди бізнесу та національній економічній безпеці.

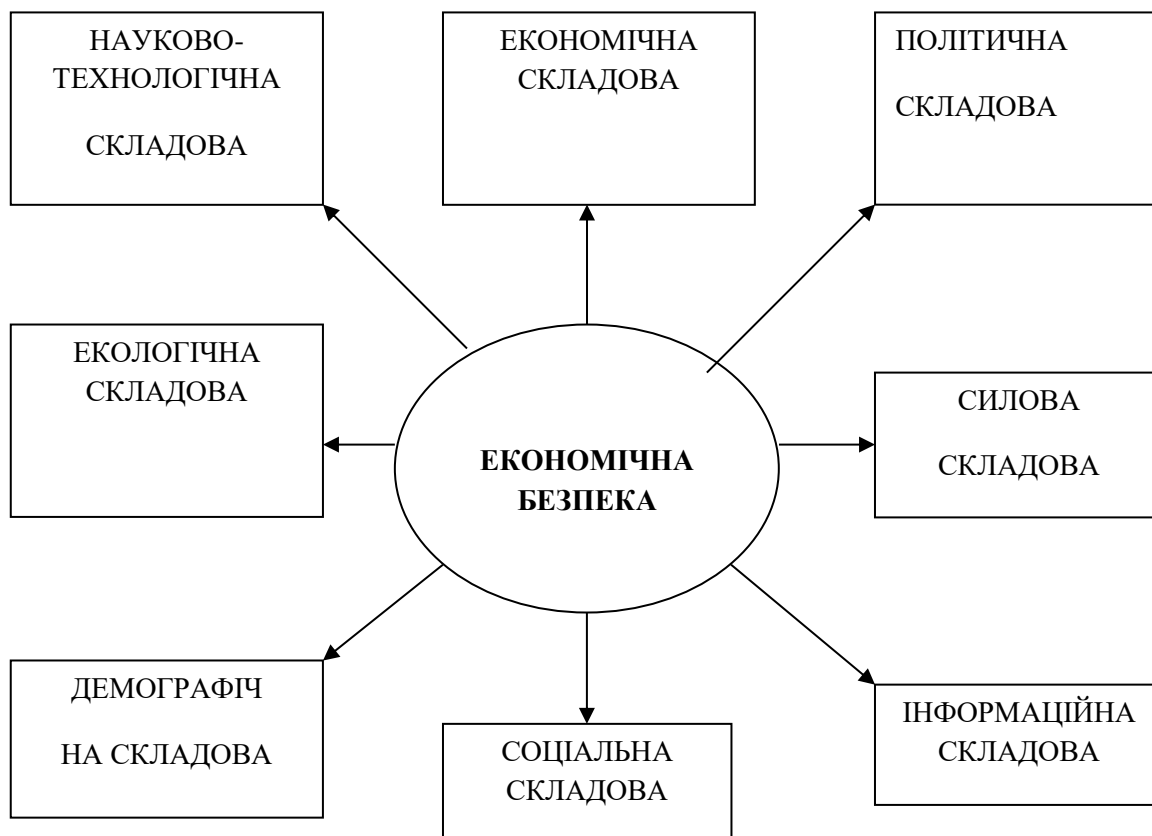

Рис. 1.3 Функціональні складові економічної безпеки

Результативний комплекс економічної безпеки має відповідати критеріям, наведеним на рис. 1.4.

Усталеність	Базується на твердженні, що не завжди є можливість точного визначення початку появи будь-якої загрози
Циклічність	Надання безпеки має бути постійним, а не проводитися разово
Оптимальність	Способи забезпечення безпеки повинні перешкоджати загрозам незалежно від локації їх потенційної дії.
Централізованість	У конкретній компанії повинне мати місце процесуальна самостійність функціоналу дотримання економічної безпеки

Рис. 1.4. Критерії результативності комплексу економічної безпеки

В даний час класифікують фактори, що зумовлюють ризики для економічної безпеки, за різними категоріями, але найбільшу актуальність та важливість у житті суб'єктів підприємництва мають такі групи, наведені у табл. 1.1.

Таблиця 1.1

Категорії факторів, що зумовлюють ризики для економічної безпеки

№	Категорія	Групування	Деталізація
I	Ймовірність прогнозу	Передбачувані	Утворюються в конкретних умовах, відомі з досвіду функціонування, що склався, узагальнені теоретичними основами і своєчасно визначені
		Непередбачувані	Умови утворення достеменно невідомі, у досвіді функціонування не зустрічалися, теоретичні основи мало їх встановлюють, неможливо визначити своєчасно
II	Ймовірність запобігання	Запобігає	Можливі до запобігання раціональними та своєчасними операціями
		Незапобіжні	Непереборність впливу у вигляді воєнних положень, катастрофічних ситуацій, які передбачають необхідність миттєвого прийняття рішень та дій
III	Ймовірність утворення	Дійсно існуючі	Очевидні, що реально мають місце
		Приховані	Важко виявити, чи можуть утворитися при раптових ситуаціях, їх фіксація вимагає термінових дій, додаткових сил і ресурсів.

Небезпеки/загрози для економічної безпеки суб'єктів підприємництва також систематизуються за різними критеріями (табл. 1.2).

У практичній роботі підприємств є дуже багато ризикових чинників як усередині, так і поза ним, що можна пояснити перш за все різноманітним варіацій відносин, у яких обов'язково перебуває фірма. У процесі відносин щодо обміну інформацією, матеріальними цінностями, фінансовими коштами, кадрами здійснюється відповідний обмін даними/ресурсами.

Категорії небезпек / загроз для економічної безпеки суб'єктів
підприємництва

№	Категорія	Групування	Деталізація
I	Джерело утворення	Об'єктивні	Утворюються без участі та проти волі компанії незалежно від обраних дій та рішень. Потрібно розпізнавати та неодмінно приймати до врахування в рамках управління
		Суб'єктивні	Утвореними операціями з наміром і без нього. Запобігання здебільшого пов'язане з впливом на суб'єкти відносин економічного характеру
II	Об'єкт впливу	Кадри, майно, технічні та технологічні засоби, інформація та ін.	
III	Сфера виникнення	Політика, економіка, право, криміногенне середовище, екологія, відносини з контрагентами, конкуренція та ін.	
IV	Масштабність збитків	Що зумовлюють труднощі	
		Істотні	
		Колосальні	
V	Показник можливості виникнення	Неможливі	
		Можливі незначною мірою	
		Можливі	
		Можливі значною мірою	
		Вкрай можливі	
VI	Сфера утворення	Внутрішні	Пов'язані з господарюванням компанії та її кадрами
		Зовнішні	Утворюються поза компанією, не пов'язані з її функціонуванням. Зазвичай це зміни у зовнішньому середовищі, здатне завдати збитків для компанії

Усі наведені зв'язки утворюються у певних обставинах політики, економіки, соціуму, екології, заданих у межах конкретної держави або на рівні

регіонального сегмента країни. «Винятково характерна ситуація у тій чи іншій локації, де функціонує компанія, обумовлює той її вплив, ймовірний для надання ефекту на результати господарської діяльності» [13, с. 292].

Внутрішньофірмові загрози/небезпеки для економічної безпеки підприємництва утворюються безпосередньо у господарському просторі компанії. До базових факторів ризику доцільно зарахувати:

- низьку дисципліну;
- протиправні операції кадрів;
- загрози для одержання відомостей про конфіденційний характер;
- відбір надійних контрагентів;
- відтік співробітників із високою кваліфікацією;
- ірраціональне оцінювання кадрової кваліфікації;
- мала кадрова компетентність;
- мінімальний ступінь захисту патентів;
- позаштатні, незаплановані та надзвичайні ситуації;
- перебої у постачанні компанії ресурсами та різними видами енергії;
- поломка обчислювальної техніки;
- втрата будь-якого характеру найважливіших фахівців та керівного апарату;
- освіта керівного апарату;
- значні недоліки у плануванні в межах стратегії і тактики, насамперед пов'язані з відбором мети, ірраціональним оцінюванням можливостей компанії, прогнозними помилками щодо зовнішньої ситуації [4, с. 100-103].

Визначення та ідентифікація ризиків/загроз/небезпек є центральним завданням для утримання економічної безпеки. Одним із базових компонентів оцінки та забезпечення економічної безпеки компанії виступає встановлення власне її критеріїв, структурних компонентів.

1.3. Інформаційно-аналітичний та обліковий супровід реалізації економічної безпеки підприємства

Для промислових підприємств оцінка економічної безпеки важлива насамперед з погляду підтримки своєї фінансової стійкості та збереження конкурентних переваг. Їхня втрата тягне за собою руйнування економічного потенціалу підприємства та економічної безпеки країни.

Термін «економічна безпека діяльності підприємства» багато в чому схожий на поняття захищеності підприємства від зовнішніх і внутрішніх загроз.

«Спочатку поняття економічної безпеки підприємства розглядалося як забезпечення умов збереження комерційної таємниці, виробничих та технологічних секретів» [31, с. 110]. Однак це трактування охоплювало лише незначну частину широкої сфери факторів, що впливають на економічну безпеку суб'єкта господарювання, котра функціонує в умовах конкурентного ринкового середовища.

Економічну безпеку підприємства, на нашу думку, можна визначити як поєднання таких економічних та правових умов господарювання, ефективності використання ресурсів, які забезпечують стійке та стабільне функціонування підприємства на даний час та у майбутньому.

«Досягнення економічної безпеки підприємства відбувається за рахунок усунення зовнішніх та внутрішніх загроз, зумовлених ризиками, а також грамотного та ефективного управління» [41, с. 22].

«Ефективність управління багато в чому залежить від достовірності та своєчасності надання економічної інформації, основою якої є облікові дані. Ризики, пов'язані із здійсненням бухгалтерської діяльності на підприємстві, доцільно відносити до інформаційних ризиків» [47, с. 57]. Нині відбувається процес активної інтеграції традиційних методів обліку, аналізу, нормування, контролю та аудиту в єдину обліково-аналітичну систему отримання даних та обробки інформації, зокрема в обліково-аналітичну систему [56, с. 229].

Просторове уявлення елементів системи економічної безпеки діяльності підприємства представлено на рис. 1.5.

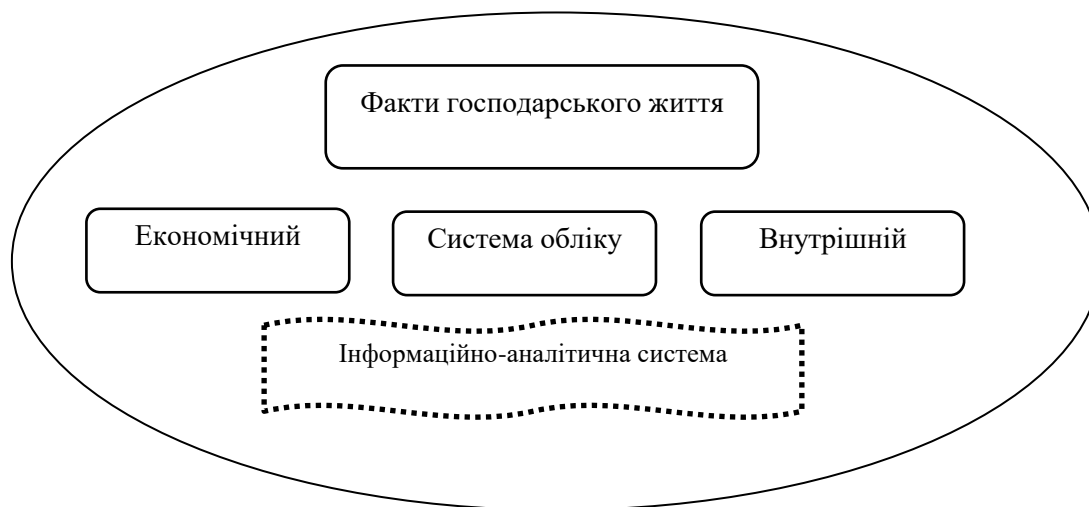

Рис. 1.5. Місце обліку, інформаційно-аналітичної системи та внутрішнього контролю у системі економічної безпеки підприємства

Таким чином, бухгалтерський облік як інформаційно-аналітична система надає можливість формування об'єктивної інформації про суб'єкт господарювання та забезпечує користувачів інформацією про реальну модель фінансово-господарської діяльності. «Аналітичне забезпечення є безперервним процесом підтримки управлінських рішень за допомогою певних організаційно-технологічних процедур, інформаційних систем та рівня кваліфікації фахівців обліково-аналітичного апарату» [57, с. 195].

Якісну систему інформаційно-аналітичного забезпечення процесу управління необхідно формувати на стадії створення підприємства. Система бухгалтерського обліку повинна відображати специфіку діяльності підприємства та бути адаптованою до його конкретних інформаційних потреб. У процесі діяльності підприємства керівництву слід контролювати роботу бухгалтерії та своєчасно коригувати завдання, вирішення яких спрямоване на забезпечення економічної безпеки бізнесу та на його ефективний розвиток.

«Формування якісної інформації можливе лише за умов тісної взаємодії бухгалтерії зі структурними підрозділами підприємства, тому керівництву

необхідно регламентувати порядок встановлення горизонтальних зв'язків, рух інформації між структурними підрозділами та бухгалтерією» [50, с. 42].

Можна виділити такі основні джерела загрози економічній безпеці підприємства, що формуються у системі його бухгалтерського обліку та інформаційно-аналітичної системи:

– «порядок внутрішнього регулювання бухгалтерського обліку в компанії (положення про бухгалтерську службу, облікова політика з метою бухгалтерського обліку та оподаткування, форма бухгалтерського обліку)» [62, с. 49];

– «функціонування облікової системи (збір первинних облікових даних, формування облікових реєстрів, зберігання та захист бухгалтерської інформації, формування та подання бухгалтерської звітності)» [67, с. 48];

– «порушення вимог законодавства» [72, с. 175];

– «персонал компанії (менеджмент, керівництво департаментів, персонал бухгалтерської служби, інший персонал)» [61, с. 55].

«Ризики в бухгалтерському обліку підлягають управлінню, тобто підготовці та реалізації заходів, що мають на меті знизити небезпеку помилкового рішення та зменшити можливі негативні наслідки небажаного розвитку подій у ході реалізації прийнятих рішень» [65, с. 242].

«Ефективна організація бухгалтерського обліку та інформаційно-аналітичної системи дозволяє значно знизити загрози економічній безпеці підприємства» [24, с. 48]. Особливості організації бухгалтерського обліку для підприємства насамперед знаходять своє відображення в обліковій політиці. «Облікова політика компанії, а також внутрішньофірмові накази і розпорядження, що видаються в її рамках, становлять нижній рівень регулювання бухгалтерського обліку» [9, с. 22].

Як один з елементів економічної безпеки підприємства слід розглядати внутрішній контроль, який визначає законність, доцільність, ефективність фактів господарського життя малого бізнесу.

«Внутрішній контроль є однією з основних функцій управління і являє собою систему постійного спостереження та перевірки роботи компанії з метою оцінки обґрунтованості та ефективності прийнятих управлінських рішень, виявлення відхилень та несприятливих ситуацій, своєчасного інформування керівництва для прийняття рішень усунення, зниження ризиків його діяльності та управління ними» [44, с. 33].

«Процес контролю складається з встановлення нормативів, вимірювання фактично досягнутих результатів та проведення коригувань у тому випадку, якщо досягнуті результати суттєво відрізняються від встановлених (запланованих)» [63, с. 127].

Функції внутрішнього контролю бізнесу взаємопов'язані з функціями управління ризиками. «Внутрішній контроль здійснюється суб'єктами самої компанії та є частиною необхідного будь-якому підприємству налагодженого механізму управління, що сприяє успішній діяльності, досягненню необхідних виробничих та фінансових результатів, підвищенню конкурентоспроможності, збереженню активів та запобіганню зловживанням» [70, с. 722].

«Реалізація контрольної функції управління дозволяє виявити проблеми та скоригувати відповідно діяльність компанії до того, як ці проблеми переростуть у кризу та негативно вплинуть на економічну безпеку підприємства» [52, с. 256]. Так, одна з найважливіших причин необхідності здійснення контролю полягає в тому, що будь-яка компанії, безумовно, повинна мати здатність вчасно фіксувати свої помилки та виправляти їх до того, як вони зашкодять досягненню цілей бізнесу. «Порівнюючи реально досягнуті результати із запланованими, керівництво компанії отримує можливість виявити, де компанії досягла позитивних, а де – негативних результатів» [26]. Отже, контроль дозволяє визначити, які напрями діяльності компанії найефективніше сприяли досягненню її найважливіших цілей.

До завдань внутрішнього контролю в компанії в частині інформаційно-аналітичного забезпечення економічної безпеки діяльності підприємств слід віднести:

- здійснення упорядкованої та ефективної діяльності організації;
- забезпечення ефективності планування фінансово-економічної діяльності;
- встановлення доцільності операцій із ведення фінансово-економічної діяльності;
- забезпечення правильності ведення обліку та складання звітності щодо фінансово-економічної діяльності;
- аналіз, встановлення та оцінка стану суб'єктів фінансово-економічної діяльності;
- забезпечення дотримання політики керівництва кожним працівником компанії;
- забезпечення безпеки майна компанії;
- виявлення резервів зростання фінансово-економічного потенціалу компанії;
- застосування заходів до осіб, які відповідають за порушення вимог законодавства.

«Під системою внутрішнього контролю забезпечення економічної безпеки діяльності підприємств розуміється сукупність організаційних заходів, методик і процедур, що використовуються керівництвом компанії як засоби впорядкованого та ефективного ведення фінансово-господарської діяльності, забезпечення збереження активів, виявлення, виправлення та запобігання помилкам та спотворенню інформації, а також своєчасної підготовки достовірної фінансової (бухгалтерської) звітності» [29, с. 342].

«У системі внутрішнього контролю необхідно переважно розвивати превентивний (попередній) контроль. Витрати на попередній контроль, як правило, набагато нижчі, ніж на поточний та майбутній, і повною мірою окуповується запобіганням втрат» [16, с. 224].

Класифікація складових частин системи внутрішнього контролю компанії різниться відповідно до різних стандартів та думки різних фахівців. Сформулюємо у зв'язку з цим поняття виділених нами елементів системи

внутрішнього контролю забезпечення економічної безпеки діяльності підприємств:

– «система обліку – це сукупність форм і методів, що застосовуються економічним суб'єктом для організації та ведення бухгалтерського та податкового обліку, підготовки бухгалтерської звітності» [23];

– «контрольне середовище – сукупність знань керівництва компанії та заходів, спрямованих на організацію, підтримку та розвиток системи внутрішнього контролю» [14, с. 25];

– «компанії процедури контролю – це конкретні процедури, що застосовуються економічним суб'єктом на окремих напрямках та ділянках господарської діяльності для забезпечення ефективного та надійного управління нею» [20, с. 287];

– «процес оцінки ризику – процес виявлення підприємницьких ризиків, їх можливих наслідків, а також реагування на них» [26]. Для цілей фінансової звітності процес оцінки ризику включає: виявлення ризиків, пов'язаних із підготовкою правдивої та достовірної фінансової звітності, та реакцію керівництва на ці ризики; припущення про важливість ризиків; оцінку ймовірності виникнення відповідних несприятливих наслідків; ухвалення рішення про заходи, які слід вжити для управління ризиками;

– «моніторинг засобів контролю – процес оцінки якості функціонування системи внутрішнього контролю після певних процедур, що передбачає своєчасну оцінку особливостей та працездатності засобів контролю та внесення до них змін у міру необхідності» [36, с. 35].

У функціональному поєднанні всі розглянуті елементи системи контролю забезпечують компанії зниження ризику ділової та фінансової діяльності, а також бухгалтерського та податкового обліку.

«Порядок здійснення контролю за господарськими операціями, повинен знаходити своє відображення в обліковій політиці компанії та залежить, на наш погляд, від того, ким контроль має здійснюватися» [12, с. 25]:

по-перше, якщо організаційною структурою передбачається наявність служби внутрішнього аудиту чи в штатному розкладі виділено посаду внутрішнього аудитора, то в організаційно-технічному аспекті облікової політики слід відобразити, що контроль господарських операцій в компанії здійснюється внутрішнім аудитором (аудиторами). Даний варіант передбачає наявність відповідного положення про структурний підрозділ, наприклад, «Про внутрішній аудит», в якому мають бути визначені цілі та завдання внутрішнього аудиту, права, обов'язки, відповідальність, незалежність, контроль роботи, аудиторська таємниця. Необхідно розробити чіткі вказівки щодо виконання обов'язків кожному співробітнику внутрішнього аудиту, які знаходять свій відбиток у посадових інструкціях. Це допоможе створити налагоджену систему, яка забезпечить контроль за управлінськими, бухгалтерськими, фінансовими функціями економічного суб'єкта;

по-друге, якщо компанія не має можливості організації внутрішнього аудиту, функції контролю виконуються керівником, працівниками бухгалтерії, іншими фінансовими та економічними службами. При цьому пропонуємо описати систему контролю у додатку до облікової політики, в якому навести перелік, періодичність (план) та процедури проведення перевірок та інвентаризацій окремо щодо кожної ділянки обліку. У цьому додатку можлива також розробка форм внутрішньої звітності, що сприяє проведенню контролю та відображенню його результатів. «Функції кожного працівника, який здійснює контрольні функції, мають бути прописані у відповідних посадових інструкціях» [71, с. 59].

Таким чином, ефективна організація бухгалтерського обліку та системи внутрішнього контролю дозволяє забезпечувати послідовну та ефективну роботу підприємств; збереження активів; формування повної та достовірної інформації з метою управління підприємством; сприяє забезпеченню економічної безпеки на рівні суб'єкта господарювання.

Висновки до розділу 1

1. Економічна безпека – це стан економіки, соціуму та інститутів влади, при якому забезпечується відповідний гарантований захист національних інтересів, векторна соціальна спрямованість політики, достатній військово-оборонний потенціал, котрий спостерігається навіть при несприятливих умовах динамічного розвитку внутрішніх та зовнішніх процесів.

2. Поняття «економічна безпека діяльності підприємства» означає безперервне, раціональне використання потенційних ресурсів, яке забезпечує ефективне функціонування і динамічний або стабільний розвиток у майбутньому. Це передбачає унікальну здатність підприємства передбачати і прогнозувати загрози й запобігати деструктивному впливу зовнішнього середовища, а також здатність адаптації до існуючих умов ринку.

3. Бухгалтерський облік як інформаційно-аналітична система надає можливість формування об'єктивної інформації про суб'єкт господарювання та забезпечує користувачів інформацією про реальну модель фінансово-господарської діяльності економічних суб'єктів.

4. Якісну систему інформаційно-аналітичного забезпечення процесу управління необхідно формувати на стадії створення підприємства. Система бухгалтерського обліку повинна відображати специфіку діяльності підприємства та бути адаптованою до його конкретних інформаційних потреб. У процесі діяльності підприємства керівництву слід контролювати роботу бухгалтерії та своєчасно коригувати завдання, вирішення яких спрямоване на забезпечення економічної безпеки бізнесу та на його ефективний розвиток.

5. Ефективна організація бухгалтерського обліку та інформаційно-аналітичної системи дозволяє значно знизити загрози економічної безпеки підприємства. Особливості організації бухгалтерського обліку для підприємства насамперед знаходять своє відображення в обліковій політиці. Облікова політика компанії, а також внутрішньофірмові накази і розпорядження, що видаються в її рамках, становлять нижній рівень регулювання бухгалтерського обліку.

РОЗДІЛ 2.

ОБЛІКОВО-АНАЛІТИЧНІ АСПЕКТИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВ

2.1. Інструментарій інформаційно-аналітичного забезпечення економічної безпеки діяльності підприємства

Для досягнення економічної безпеки діяльності підприємства ПП «НОВА АРКАДА» необхідно формувати інструментарій її забезпечення, необхідні складові якого згруповані у таблиці 2.1.

Таблиця 2.1.

Інструментарій інформаційно-аналітичного забезпечення економічної безпеки діяльності підприємства ПП «НОВА АРКАДА»

№ з/п	Інструментарій забезпечення економічної безпеки	Перелік заходів	Суб'єкт, відповідальний за виконання заходу
1	Маркетингові дослідження та аналіз	Збір, аналіз, оцінка даних та прогнозування розвитку ринку. Перевірка достовірності інформації про контрагентів для зниження комерційних ризиків. Збір необхідної інформації для вироблення оптимальних управлінських рішень з питань стратегії та тактики економічної діяльності компанії. Розробка та прийняття ринкової стратегії.	Менеджери служби збуту, керівник відділу економічної безпеки, економісти та фахівці маркетингової служби
2	Виробництво	Визначення обсягів виробничої програми відповідно до портфеля замовлень та закупівлі оптимального запасу необхідних сировини та матеріалів. Забезпечення технологічним обладнанням та його своєчасного оновлення. Використання інновацій.	Керівник виробничого відділу, менеджери відділу постачання
3	Обліково-аналітична служба	Врахування фактів господарського життя. Контроль повноти та своєчасності оприбуткування матеріально-виробничих запасів та їх збереження. Контролює формування витрат на виробництво, доходів та фінансових результатів. Аналіз фінансової звітності.	Головний бухгалтер, керівники підрозділів
4	Юридична підтримка бізнесу	Укладання договору про юридичне обслуговування зі спеціалізованою фірмою з метою захисту законних прав та інтересів компанії та її співробітників. Забезпечення правової дисципліни працівниками. Захист інтересів компанії від протиправної діяльності.	Керівник компанії, юридична служба
5	Планово-	Проведення управлінського аналізу, спрямованого на	Головний економіст,

	економічна служба	виявлення факторів, що впливають на прибуток, та резервів зниження витрат на виробництво та продаж продукції. Проведення аналізу вигідності асортименту продукції та можливості розширення виробництва. Проведення комплексного аналізу господарської діяльності. Координація складання бюджетів.	керівник відділу маркетингу
6	Підбір персоналу	Вивчення кандидатів працювати в компанії. Виявлення, попередження та припинення можливої протиправної та іншої негативної діяльності співробітників компанії щодо її безпеки. Регулярне підвищення кваліфікації працівників обліково-економічної, фінансової та маркетингової служб, відділу економічної безпеки.	Керівник управління кадрами
7	Забезпечення соціальних гарантій персоналу	Захист співробітників організації від насильницьких посягань. Соціально-психологічна, попереджувально-профілактична робота серед персоналу та його навчання. Гарантії роботи, матеріальних благ соціального характеру, перспективи службового зростання.	Керівники служб компанії
8	Створення служби внутрішньогосподарського контролю	Визначення ролі служби та її місця у структурі компанії, складу, кваліфікації та компетенції працівників служби у забезпеченні економічної безпеки. Розробка положення про службу внутрішньогосподарського контролю, що включає варіанти дій у різних ситуаціях, щоб уникнути конфліктів між підрозділами, та посадових інструкцій для відповідальних за забезпечення економічної безпеки компанії.	Керівник організації, керівник служби економічної безпеки
9	Забезпечення збереження власності, зокрема інтелектуальної	Визначення напрямів видів діяльності, що підлягають захисту, а також можливих каналів витоку інформації та інших загроз фінансовій стабільності та стійкості організації, оцінка джерел виникнення ризиків. Забезпечення безпеки матеріальних цінностей та відомостей, що становлять комерційну таємницю. Забезпечення відшкодування матеріальних та моральних збитків, отриманих внаслідок неправомірних дій компаній та окремих осіб.	Головний бухгалтер, юридична служба
10	Захист економічної інформації	Розмежування доступу до конфіденційної інформації, що міститься в інформаційних системах. Правила допуску персоналу та відвідувачів до приміщень, де відбувається обробка обліково-економічної інформації.	Головний бухгалтер, керівник служби економічної безпеки
11	Зовнішній аудит	Залучення на основі довгострокових договорів фахівців, які мають відповідну професійну підготовку та великий практичний досвід у галузі обліку, внутрішньогосподарського контролю, управлінського та маркетингового аналізу, які добре володіють методикою оцінки економічної безпеки компаній.	Керівник компанії, головний бухгалтер

Поле економічної безпеки ПП «НОВА АРКАДА» утворюється при дотриманні функціонального взаємозв'язку інструментів (елементів) системи економічної безпеки компанії.

«Певну роль у забезпеченні економічної безпеки бізнесу відіграє служба внутрішнього аудиту у разі її створення в рамках суб'єкта господарювання» [14, с. 23].

Необхідно зазначити, що, крім поділу на якісні та кількісні індикатори, потрібно враховувати наступну класифікацію показників економічної безпеки: за рівнем об'єкта економічної безпеки; за рівнем значущості показників; за періодом дії загроз та їх прогнозу; за напрямом на економіку; за складом загроз, характеру та масштабу ймовірних збитків від їх впливу.

Отже, економічна безпека діяльності підприємства – це здатність економічного об'єкта забезпечувати раціональне ефективне функціонування та комплексне використання ресурсів для виконання поточних завдань та забезпечення його подальшого розвитку, тобто, «...це наявна сукупність внутрішніх та зовнішніх умов, що сприяють його ефективному динамічному зростанню, регулярному отриманню прибутку, забезпеченню конкурентоспроможності» [2, с. 14].

Дослідження показують, що «...високий рівень економічної безпеки компанії має забезпечуватися насамперед за рахунок ефективності внутрішньої структури» [11, с. 133]. «Вона повинна підтримуватися всією внутрішньою структурою компанії, починаючи від керівництва і закінчуючи рядовими працівниками, усіма ланками та структурними підрозділами» [19, с. 34].

З метою оцінки стану економічної безпеки ПП «НОВА АРКАДА» доцільно провести аналіз та діагностику фінансово-господарської діяльності, в основі яких лежить всебічне вивчення технологічного рівня виробництва, якості та конкурентоспроможності продукції, забезпеченості матеріально-технічними, трудовими та фінансовими ресурсами, факторів підвищення економічної ефективності їх використання.

Аналіз та діагностика фінансового стану компанії проводяться з метою:

- визначення реального фінансового стану суб'єкта господарювання;
- визначення структури, параметрів та їх порівняння з аналогами базових нормативних величин;
- виявлення динаміки економічних показників, що характеризують рівень стабільності та безперервності бізнесу;
- встановлення основних факторів, що спричинили зміни у фінансовому стані організації;
- прогноз основних тенденцій фінансово-економічного розвитку.

«Одним із найважливіших показників оцінки фінансово-економічного стану компанії є рентабельність, яка характеризує співвідношення прибутку та витрат» [35, с. 86].

При оцінці економічної безпеки ПП «НОВА АРКАДА» використовується поняття «рівень економічної безпеки». Даний показник оцінюється в процесі аналізу та підбиття підсумків, а також прогнозування економічного розвитку.

Дослідження показало відсутність загально визнаних та практично застосовуваних методів оцінки економічної безпеки у літературних джерелах. «Це зумовлено, з одного боку, складністю самих розрахунків, а з іншого – суб'єктивізмом при виборі рівня безпеки, який сприймається як достатній з погляду ймовірності того, що загрозна подія не станеться» [40, с. 63].

Оцінити стан економічної безпеки компанії цілком можливо «...за окремими фінансовими, інтелектуальними, кадровими, інформаційними, техніко-технологічними та іншими показниками, які можна назвати функціональними напрямками забезпечення економічної безпеки» [51, с. 25]. При цьому метод оцінки інформаційно-аналітичного забезпечення економічної безпеки діяльності підприємства полягає у порівнянні фактично одержаних результатів із пороговими значеннями.

Стосовно специфіки ПП «НОВА АРКАДА» та відповідно до фактичних та порогових значень індикаторів економічна безпека може бути охарактеризована як:

– «нормальна, якщо індикатори економічної безпеки перебувають у межах граничних значень» [67, с. 88];

– «передкризова, якщо бар'єрне значення хоча б одного з індикаторів виходить за межі критичного значення, а інші показники наближаються до свого граничного значення, при цьому залишаються можливості покращення значень цих показників» [67, с. 89];

– «кризова, якщо значення більшості показників виходить межі порогових і з'являються ознаки незворотності часткової втрати потенціалу компанії» [67, с. 90];

– «критична, коли фактичне значення всіх показників виходить межі порогових значень, а втрата потенціалу компанії стає неминучою» [67, с. 90].

Отже, оцінка стану інформаційно-аналітичного забезпечення економічної безпеки діяльності ПП «НОВА АРКАДА» буде досить простою процедурою, якщо значення фактичних параметрів, розрахованих компанією, не виходять за межі порогових. Це свідчить про те, що ПП «НОВА АРКАДА» знаходиться у зоні економічної безпеки. Якщо значення фактичних параметрів виходять за межі порогових значень, компанія знаходиться в небезпечній зоні. І тут необхідно враховувати вагомість економіки господарюючого суб'єкта кожного параметра. «У цьому достовірність оцінки рівня економічної безпеки залежить від правильності визначення кількісних параметрів порогових значень» [53, с. 302]. Однак на практиці може скластися така ситуація, при якій частина значень фактичних параметрів виходить за граничні значення, а частина параметрів не виходить за граничні значення. Це означає, що рівень економічної безпеки ПП «НОВА АРКАДА» не можна оцінювати простим кількісним співвідношенням параметрів, які не вийшли за межі порогових значень.

Представники іншої точки зору вважають, що «...основний критерій економічної безпеки суб'єкта господарювання визначається його фінансовим станом, тобто, для оцінки рівня економічної безпеки діяльності підприємства слід орієнтуватися на нормативні чи рекомендовані значення показників

(коефіцієнтів), що характеризують фінансовий стан підприємства, таких як платоспроможність, ліквідність та деякі інші» [61, с. 54].

«Порівнюючи фактично отримані результати із нормативними значеннями показників, можна визначити, які напрями фінансової діяльності компанії перебувають у небезпечній зоні» [60, с. 91]. Так, якщо коефіцієнт абсолютної ліквідності нижчий за нормативне значення, це означає, що існує загроза невиплати короткострокових зобов'язань негайно. Такий аналіз може бути проведений і за іншими показниками.

Водночас оцінювати економічну безпеку компанії лише за результатами аналізу фінансово-економічного стану не зовсім правомірно.

Ефективність вжитих заходів щодо забезпечення економічної безпеки пропонується оцінювати за величиною відношення суми запобігання та реалізованої шкоди вартості заходів щодо забезпечення економічної безпеки. «Для такого розрахунку необхідно оцінити систему заходів щодо забезпечення економічної безпеки, для чого має бути, у свою чергу, створено саму систему, щоб можна було підрахувати її вартість» [45, с. 517].

Аналіз показує, що така система заходів компаніями не розробляється, оскільки це потребує істотних витрат. Отже, загальні витрати зростають, і за інших рівних умов частка прибутку компанії скорочується. У цій ситуації кожен суб'єкт господарювання вирішує проблему по-своєму. Він або забезпечує свою економічну безпеку, скорочуючи частку прибутку за рахунок підвищення витрат на розробку та впровадження системи відповідних заходів, або, навпаки, виключає ці витрати, не відволікає капітал на ці цілі, збільшуючи при цьому частку ризику, але отримує більший прибуток у поточному звітному періоді.

Достовірність результатів аналізу та діагностики стану підприємства залежить в основному від достовірності інформації, що використовується як аналітична база. Це, своєю чергою, визначається надійністю облікової системи компанії.

Дослідження ролі облікової системи у забезпеченні економічної безпеки дозволяє зробити такі висновки.

1. Основою надійності отриманих в результаті діагностики даних про фінансово-господарську діяльність та прогностні оцінки є достовірна обліково-фінансова інформація, яка може бути отримана лише у разі наявності в організації ефективної облікової системи, до якої входять оперативний, бухгалтерський та статистичний види обліку.

2. Жодна з моделей ведення обліку, що історично склалися у світовому економічному просторі, не є універсальною, і в кожній країні можуть виявлятися свої специфічні особливості формування облікових систем.

3. Формування облікової системи господарюючих суб'єктів та її елементів у нашій країні має визначатися на державному рівні, щоб забезпечувати однаковість методології отримання звітних показників, що характеризують майновий та фінансовий стан організацій та результати їх діяльності.

4. Оцінка економічної безпеки одна із елементів управлінської діяльності компанії. Проте практично немає єдиної методики оцінки економічної безпеки.

5. Проведення аналізу та діагностики фінансово-господарської діяльності компанії та виявлення загрози потенційного банкрутства з повною підставою можна віднести до процедур оцінки економічної безпеки.

6. Розробка складних методик та моделей не знаходить адекватної відповіді з боку практиків, що робить цю роботу нераціональною; запропонована методика оцінки рівня інформаційно-аналітичного забезпечення економічної безпеки діяльності підприємства дозволить регулярно і без особливих проблем розраховувати коефіцієнт економічної безпеки суб'єкта господарювання.

2.2. Аналіз фінансового стану як ключова позиція в системі економічної безпеки підприємства

З погляду формування системи економічної безпеки підприємства, як виробничо-комерційної структури, першочерговим є аналіз його фінансового стану. Це зумовлено тим, що «фінансова складова займає ключову позицію у системі функціональних складових економічної безпеки виробничих компаній» [24, с. 48].

«Фінансова стійкість, як основа економічної безпеки, обумовлена як стабільністю економічного середовища, в рамках якого здійснюється діяльність підприємства, так і від результатів його функціонування, його активного та ефективного реагування на зміни внутрішніх та зовнішніх факторів» [12, с. 137].

Застосування сучасних аналітичних процедур дозволяє отримувати обґрунтовану інформацію для прийняття адекватних управлінських рішень та забезпечення його економічної стійкості та безпеки в поточному режимі часу.

Для виявлення усіх аспектів забезпечення економічної безпеки діяльності компанії було проведено аналіз фінансового стану ПП «НОВА АРКАДА» міста Нововолинськ Волинської області.

Таблиця 2.2

Розрахунок показників ліквідності коштів підприємства

Коефіцієнти	2020 р.	2021 р.	Відхилення (+,-)	Теоретично достовірні показники
1. Абсолютна ліквідність	0,0149	0,6097	0,5948	0,20-0,25
2. Термінова ліквідність	0,0658	0,6371	0,5713	0,7-0,8
3. Поточна ліквідність	6,2394	14,5194	8,2800	2,00
4. Забезпеченість власними оборотними коштами	0,8397	0,9311	0,0914	0,1
5. Втрата платоспроможності	X	8,2947	-	1,0 і більше

Коефіцієнт абсолютної ліквідності збільшився на 0,5948 і склав 0,6097, це говорить про те, що ПП «НОВА АРКАДА» може погасити 60,97% своїх поточних зобов'язань за рахунок наявних у нього грошових коштів.

Коефіцієнт термінової ліквідності знаходиться трохи нижче нормативних кордонів та у 2021 р. становив 0,5713.

Коефіцієнт поточної ліквідності значно перевищує нормативне значення, цей показник є одним із основних індикаторів загрози банкрутства для підприємства.

Для ПП «НОВА АРКАДА» показники платоспроможності значно покращилися порівняно з попереднім роком, крім того, майже всі стали вищими за нормативні рекомендовані значення. Коефіцієнт втрати платоспроможності становив 8,2947, як наслідок немає загрози втратити платоспроможність у найближчому кварталі.

На рис. 2.1 наведемо показники, необхідні для оцінки фінансової стійкості ПП «НОВА АРКАДА».

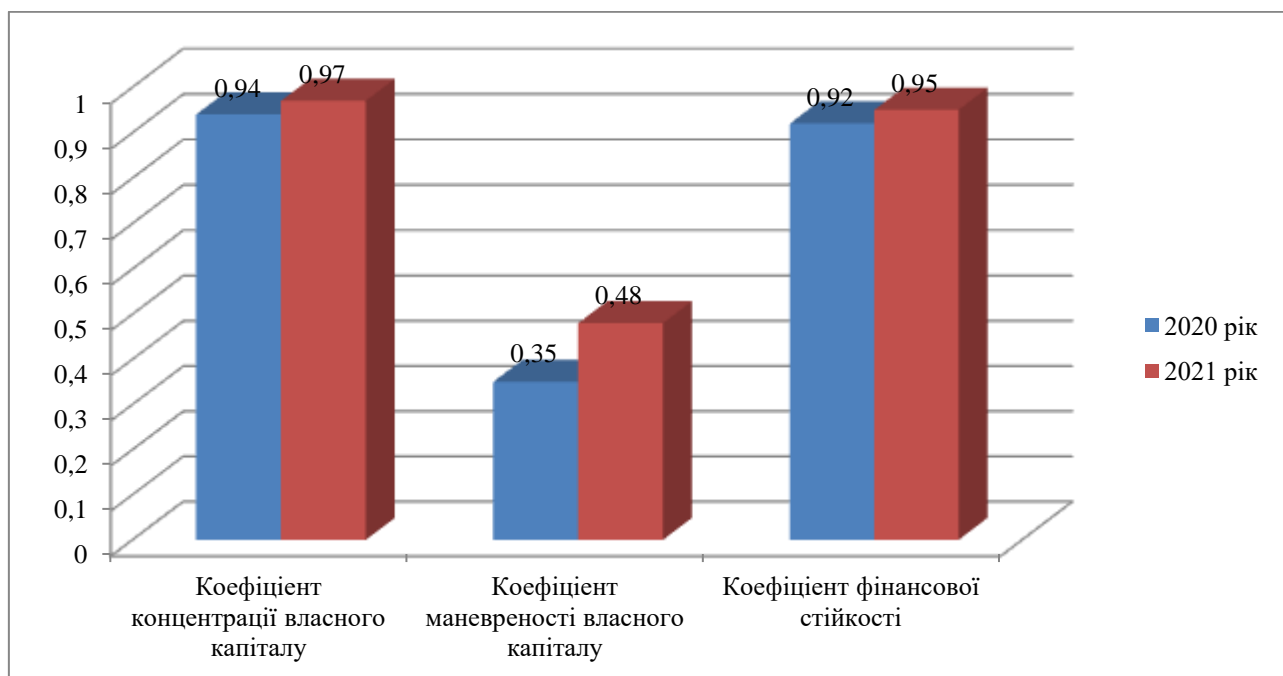

Рис. 2.1. Показники фінансової стійкості ПП «НОВА АРКАДА»

Загалом за запропонованими показниками можна дійти висновку про зміцнення фінансової стійкості ПП «НОВА АРКАДА». Коефіцієнт

концентрації власного капіталу збільшився на 0,03 пункту і становить 0,97. Протягом аналізованого періоду він перевищує нормативні межі. Зріс, також, коефіцієнт маневреності власного капіталу на 0,13 пунктів. Його значення у 2021 році (0,48) наблизилося до нижньої межі оптимальних рекомендованих значень.

Коефіцієнт фінансової стійкості показує питому вагу всіх джерел коштів, які ПП «НОВА АРКАДА» може використовувати у своїй поточній діяльності без шкоди для кредиторів, у загальній вартості майна підприємства. Коефіцієнт фінансової стійкості ПП «НОВА АРКАДА» збільшився на 0,03 пунктів у 2021 році. Теоретично це означає, що в майбутньому для фінансування своєї діяльності ПП «НОВА АРКАДА» може користуватися позиковими довгостроковими джерелами.

Розглянемо до якого типу фінансової стійкості можна віднести ПП «НОВА АРКАДА» виходячи з трикомпонентного показника забезпеченості запасів власними джерелами фінансування (табл. 2.3).

Таблиця 2.3

Визначення типу фінансової стійкості ПП «НОВА АРКАДА»

Показники	2020 р.	2021 р.
$SOC = III - I$	38318	59721
$K\phi = III + IV - I$	38317	59723
$OIZ = III + IV + Kp3 - I$	45631	64140
$\pm \Phi^c = SOC - 3\pi$	-6825	-1608
$\pm \Phi^T = K\phi - 3\pi$	-6825	-1608
$\pm \Phi^o = OIZ - 3\pi$	480	2812
$S(\Phi) =$	0; 0; 1	0; 0; 1

Таким чином, можна дійти висновку, що ПП «НОВА АРКАДА» є фінансово стійким, але може зазнати ризиків в найближчій перспективі.

Основними факторами забезпечення фінансової безпеки для ПП «НОВА АРКАДА» є ефективне використання оборотних коштів у цілому та коштів у розрахунках зокрема.

Загальна оцінка економічної ефективності використання оборотних коштів, подана у таблиці 2.4, дозволяє виділити низку загроз для фінансової безпеки ПП «НОВА АРКАДА».

Таблиця 2.4

Економічна ефективність використання оборотних коштів ТОВ «Гранат»

Показники	2020 р.	2021 р.	2021 р. в % до 2020 р.	2021 р. – 2020 р.
1. Валова продукція у порівнянних цінах, тис. грн.	1778,41	1565,19	88,01	-213,22
2. Виторг від продажів, тис. грн.	77973	70605	90,55	-7368
3. Результат від продажу: прибуток (+), збиток (-), тис. грн.	5537	18888	341,12	13351
4. Середньорічний залишок оборотних активів, тис. грн.	45635	64132	140,53	18497
5. Отримано на 1 грн. оборотних коштів:				
а) валової продукції	0,04	0,02	62,63	-0,01
б) виручки	1,71	1,10	64,43	-0,61
в) прибутку (збитку)	0,12	0,29	242,74	0,17
6. Розмір оборотних засобів, що припадають на 1 грн. валової продукції	25,66	40,97	159,68	15,31

По-перше, вартість виробленої валової продукції (в оцінці за порівнянними цінами) знизилася у 2021 р. на 213,22 тис. грн. або 11,99%. Крім того, зменшилася виручка від продажу на 7368 тис. грн. або 9,45%.

Ці негативні тенденції, безумовно, позначаються на оборотності оборотних коштів, що відображено в таблиці 2.5.

Оборотність оборотних коштів ПП «НОВА АРКАДА»

Показники, порядок розрахунку	Роки	
	2020	2021
1. Виторг від продажів, тис. грн.	77973	70605
2. Середньорічний залишок оборотних активів – всього, тис. грн.	45635	64132
3. Сума власних оборотних коштів, тис. грн.	38321	59715
4. Коефіцієнт оборотності оборотних коштів (кількість оборотів)	1,71	1,10
5. Тривалість одного обороту днями (час звернення)	210,70	327,00
6. Коефіцієнт закріплення всіх оборотних коштів	0,59	0,91
7. Коефіцієнт забезпеченості власними оборотними коштами	0,84	0,93
8. Потреба в оборотних коштах у звітному році, виходячи із суми обороту звітного року та коефіцієнта оборотності коштів минулого року, тис. грн.	-	41322,75
9. Вивільнено з обороту (-), залучено до обороту (+) всіх оборотних коштів у звітному році внаслідок зміни оборотності, тис. грн.	-	22809,25

Зменшення виручки та зростання вартості оборотних коштів призвели до зниження коефіцієнта оборотності на 0,31 пункту в ПП «НОВА АРКАДА». Тривалість обороту оборотних коштів порівняно з 2020 р. збільшилась на 116,3 дня.

У результаті цього виникло додаткове залучення оборотних коштів у оборот, що свідчить про зниження ефективності їх використання та виникнення загроз для фінансової безпеки ПП «НОВА АРКАДА».

Однією з причин виявленої несприятливої для ПП «НОВА АРКАДА» ситуації може бути нераціональне управління коштами у розрахунках. У зв'язку з цим необхідно розглянути дебіторську та кредиторську заборгованість ПП «НОВА АРКАДА», дані щодо яких подано у таблиці 2.6.

Дебіторська та кредиторська заборгованість ПП «НОВА АРКАДА»

Показники	2020 р.	2021 р.	Відхилення (+, -)
1. Дебіторська заборгованість:	372	121	-251
2. Оборот дебіторської заборгованості	209,60	583,51	373,91
3. Кредиторська заборгованість	7314	4417	-2897
4. Оборот кредиторської заборгованості	9,90	11,71	1,80

Як позитивний момент відзначимо зниження дебіторської заборгованості та зростання її оборотності. Це сприяє покращенню фінансового стану ПП «НОВА АРКАДА». Зменшення кредиторської заборгованості та зростання її оборотності також сприяє запобіганню виникненню кризової ситуації.

Для оцінки взаємозв'язку показників фінансового стану та економічної безпеки ПП «НОВА АРКАДА» проведемо відповідні розрахунки (табл. 2.7).

Таблиця 2.7

Результати фінансового аналізу ПП «НОВА АРКАДА» у взаємозв'язку з його економічною безпекою

Характеристика показників економічної безпеки за роками	Кількість показників фінансового стану, що перевищують нормативні межі		Сума за термінами
	Фінансової стійкості	Платоспроможності	
Базові показники 2020 р.:			
рентабельність виробництва 7,6%	6	2	8
Порівнювані показники 2021 р.:			
рентабельність виробництва 36,5%	7	3	10
Сума по стовпцях	13	5	18

Проведене дослідження дозволило сформулювати низку пропозицій щодо зміцнення фінансового стану та покращення економічної безпеки ПП «НОВА АРКАДА»: розумне скорочення виробничих запасів та поповнення власного оборотного капіталу, що сприятиме підвищенню абсолютних показників стійкості фінансового стану; підвищення платоспроможності та поліпшення

якості ліквідності; розробка та проведення заходів, спрямованих на прискорення оборотності оборотних коштів та підвищення ефективності їх використання.

2.3. Використання процедур оперативного обліку для забезпечення економічної безпеки будівельної компанії

Враховуючи, що в економічних суб'єктах, орієнтованих на надання будівельних послуг, ці послуги мають матеріальну форму, виникає необхідність побудови адекватної та цілісної системи внутрішнього контролю, орієнтованої на забезпечення інформаційно-аналітичного забезпечення економічної безпеки діяльності ПП «НОВА АРКАДА».

У системі внутрішнього контролю ПП «НОВА АРКАДА» потрібно забезпечити поточне спостереження, тобто. оперативний облік та контроль за фактами господарського життя та управління ними в ході їх здійснення.

Ця обставина обумовлена також тим, що необхідно орієнтуватися на попередження негативних наслідків впливу зовнішніх факторів, які пов'язані зі зниженням обсягів будівельних послуг через пандемію COVID-19 та воєнний стан, значним відставанням зростання вартості будівельних послуг від зростання цін на матеріали, робочу силу; з гострою необхідністю підтримувати у технічно справному стані технічні засоби, регулярно оновлювати технології будівництва.

Як показують проведені дослідження, у сфері будівництва спостерігається значне моральне та фізичне зношування парку обладнання, що тягне за собою необхідність здійснення додаткових ремонтних робіт та робіт з технічного обслуговування будівельних засобів, отже, виникає необхідність додаткових витрат, спрямованих на здійснення ремонтних витрат.

Останнім часом спостерігається: недостатній рівень кваліфікації будівельників, відсутність раціональної організації праці на об'єктах

будівництва, низький рівень кваліфікації працівників, які здійснюють ремонт та технічне обслуговування технічних засобів, відсутність виробничих потужностей з технічного обслуговування та ремонту обладнання, що тягне за собою зростання аварійності під час надання будівельних послуг. Аналіз терміну служби будівельного обладнання в ПП «НОВА АРКАДА», які надають будівельні послуги, показує, що значна частина обладнання має високий коефіцієнт зношування, що пов'язано, насамперед, з відсутністю вільних коштів для його оновлення, нераціональність залучення кредитних ресурсів та невігідністю оформлення лізингових операцій.

Вивчення структури будівельного обладнання дозволяє констатувати, що в економічних суб'єктах, орієнтованих на надання будівельних послуг, переважають будівельні та оздоблювальні роботи, що вимагають обладнання у вигляді баштового крану, бетонозмішувачів, риштувань.

Зростає нагальна потреба оптимізації технологічних схем будівництва, зростає роль ефективного контролю за своєчасним надходженням виручки та ефективністю діяльності економічного суб'єкта, що досягається за допомогою оптимального та раціонального формування витрат ПП «НОВА АРКАДА».

Таким чином, перед економічним суб'єктом має бути поставлено завдання побудови системи внутрішнього контролю, що забезпечує інформаційно-аналітичне забезпечення економічної безпеки діяльності будівельної компанії. Однією з важливих завдань на вирішення зазначеної проблеми є раціональне побудова системи оперативного обліку та аналізу.

Особливістю оперативного обліку будівельної компанії є те, що одночасно мають бути вирішені такі завдання: забезпечення раціонального поєднання та використання ресурсів економічного суб'єкта з метою безперебійного виконання максимального навантаження на обладнання; своєчасне та безперервне надходження інформації про всі факти господарської діяльності будівельного обладнання, що надає будівельні послуги; суворий та ефективний контроль інформаційних даних, оперативне реагування на

надходження інформації, за допомогою побудови системи зворотного зв'язку та своєчасне надання необхідної інформації для прийняття управлінських рішень.

«Оперативне створення інформації для забезпечення економічної безпеки будівельної компанії спрямоване на мінімізацію витрат та розширення сфери використання послуг підприємств інфраструктури, та на адаптацію до внутрішніх та зовнішніх змін, що впливають на фінансове становище економічного суб'єкта, фінансовий результат його діяльності та рух коштів» [25, с. 33].

«Діяльність економічного суб'єкта, пов'язаного з наданням будівельних послуг, пов'язана із створенням великого масиву специфічної документації, функціональність та реквізитний склад якої визначаються галузевими особливостями» [46, с. 194].

Основними видами послуг будівельної компанії, які займають найбільшу питому вагу в обсязі реалізації діяльності економічного суб'єкта, можна назвати послуги: усі види бетонних робіт, створення фундаментів, кладка блоків, монолітне перекриття будинків і промислових споруд (доставлення та встановлення опалубки, в'язка арматури, заливання бетону, демонтаж опалубки), мулярні роботи, стяжка підлоги, штукатурно-оздоблювальні роботи, покрівельні роботи, благоустрій прибудинкової території, зварювальні роботи тощо.

При веденні оперативного обліку здійснюються такі дії: перевіряється правильність оформлення:

- довідок про вартість виконаних будівельних робіт за формою № КБ-3;
- актів приймання виконаних будівельних робіт за формою № КБ-2в;
- кошторисів;
- проектної документації;
- календарного графіку виконання робіт.

Усе це реєструється в журналі будівельної документації у реєстраційних журналах та створюється банк даних; контролюється правильність записів в документації постачальників, підрядників, транспортних організацій,

отримання та залишків пально-мастильних матеріалів; виявляються у дорожніх листах записи про маршрути і вантажі; зіставляються отримані дані про роботу будівельного обладнання зі змінно-добовими завданнями, виявляються відхилення та причини їх виникнення; контролюється дотримання водіями (машиністами) будівельного обладнання технологічної дисципліни, ведеться облік роботи будівельно-транспортних засобів; здійснюється оперативний зв'язок з клієнтурою, вантажно-розвантажувальними пунктами; збирається та обробляється інформація, у тому числі з використанням комп'ютерної техніки, про наявність матеріалів та сировини на об'єктах, пунктах навантаження та розвантаження; ведеться оперативний облік ходу перевізного процесу будівельних матеріалів, виконання будівельно-монтажних та інших робіт тощо.

Оперативні процедури для забезпечення економічної безпеки в ПП «НОВА АРКАДА» можуть проводитись за такими напрямками (табл. 2.8).

Таблиця 2.8

Напрями оперативних процедур економічної безпеки ПП «НОВА АРКАДА»

Напрями	Пояснення
Діагностичне	Проводяться з метою запобігання кризовому становищу підприємства
Дослідницьке	Здійснюються з метою вивчення якогось явища, виявлення якоїсь закономірності
Інноваційне	Проводяться для базової підготовки нового рішення
Раціоналізуюче	Націлені на пошук резервів та вдосконалення технології діяльності
Моделюючий	Проводяться з метою розробки будь-яких економіко-математичних моделей та алгоритмів
Адміністративне	Виявлення резервів у системі управління економічним суб'єктом, формування заходів щодо боротьби з корупцією, легалізацією (відмиванням) доходів, одержаних злочинним шляхом
Фінансово – економічне	Проведення оцінки економічного суб'єкта з погляду визначення ефективності діяльності;
Юридичне	Дотримання правового поля
Техніко-технологічне	Забезпечення безперервного та безаварійного виробничого процесу
Кадрове	Підготовка та підбір високопрофесійних працівників.

Збір оперативної інформації спирається на вже існуючу систему облікових потоків за такими напрямками:

- облік будівельного обладнання (включаючи технічний паспорт) за видами, групами тощо;
- облік та коригування норм витрати матеріалів, палива автомобільного рухомого складу загального призначення та спеціальних автомобілів, довідкових нормативів щодо витрати мастильних матеріалів, значень зимових надбавок,
- розрахунок нормативної витрати будівельних матеріалів з урахуванням поправочних коефіцієнтів;
- облік облікового складу (з фотографіями) співробітників;
- облік підрозділів та ділянок будівництва;
- облік клієнтів, об'єктів та робіт (з розрахунком кошторисної вартості);
- облік і друк документального супроводу всіх видів будівельних послуг та роботи будівельного обладнання (з можливістю створення відповідних шаблонів користувача);
- облік доходів та витрат за аналітичними ознаками: група витрат та доходів, стаття витрат та доходів, вид будівельних послуг, будівельного обладнання, співробітник.

З зареєстрованих фактів господарського життя в ПП «НОВА АРКАДА» формується така оперативна інформація: про нормативну витрату будівельних матеріалів; про відпрацьований час та заробітну робітників; про наявність та списання витрат матеріалів; про середню витрату палива; про видачу, витрату, залишки, економію та перевитрату ресурсів та відповідного будівельного спеціального інвентаря; про роботу та тривалість роботи спеціального обладнання; про зношення будівельного обладнання; про дебіторську та кредиторську заборгованість контрагентів; про фінансовий результат тощо.

Сигналом для глибокого аналізу економічної безпеки будівельної компанії може стати така інформація: документи проходять повільно, ніхто не відповідає за документ загалом, а лише за його окрему частину; висока

концентрація активів у окремих позиціях; різке збільшення чи скорочення залишків на рахунках запасів, коштів і дебіторську заборгованість; уповільнення оборотності поточних активів; наявність збитку та дебіторська заборгованість є нереальною для стягнення тощо.

Необхідно враховувати, що на рівень витрат будівельних матеріалів безпосередньо впливає кілька основних факторів: технологічний (неоптимальна робота будівельного обладнання, неоптимальні технологічні аспекти, перевитрати сировини і матеріалів) %; економічний та управлінський (закупівлі за високою ціною, неефективна система внутрішнього контролю та ін.); людський (розкрадання, порушення правил роботи, недбале чи неправильне поводження з технікою).

Оперативний облік може знизити майнові ризики будівельної компанії, пов'язані з ймовірністю втрати або пошкодження власного майна підприємства (матеріалів, рухомого складу, обладнання тощо) та об'єкта замовника, що знаходиться в робочому процесі.

Такі параметри, як порушення технологічного режиму, перевитрати матеріалів, порушення безпеки на будівельному майданчику повинні враховуватися при виконанні всіх будівельних послуг будівельною компанією.

Практика дослідження показала, що такі питання як: контроль за збереженням активів підприємства, виявлення внутрішніх резервів, управління фінансовими ризиками, мінімізація загроз, аналіз оптимальності структури підприємства, експертиза договірних відносин, виступ як консультант у разі розбіжностей між центральним офісом та його структурними підрозділами, аналіз грошових потоків та багато інших питань, - належать до інформаційно-аналітичного забезпечення економічної безпеки діяльності ПП «НОВА АРКАДА».

Будь-яке рішення щодо забезпечення економічної безпеки на підставі інформації оперативного обліку має аналізуватися з позиції його впливу на

зміну прибутковості та ризику, оскільки можливі поєднання цих рішень можуть значно змінювати характеристики діяльності всього підприємства в цілому.

Отже, кінцевою метою оперативного обліку для забезпечення економічної безпеки є виявлення невикористаних резервів підвищення фінансового стану ПП «НОВА АРКАДА», встановлення позитивних та негативних факторів, що впливають на фінансовий результат та рух коштів. Характер і обсяг інформації, що розкривається, щодо загроз і ризиків господарської діяльності на практиці значно варіюються. Це пов'язано з тим, що такі розкриття передбачають застосування професійного судження (як керівництва підприємства, і його аудиторів, контролерів, працівників служби економічної безпеки), і навіть залежить від специфіки діяльності конкретної будівельної компанії.

Висновки до розділу 2

1. Встановлено необхідність застосування сучасних аналітичних процедур для отримання обґрунтованої інформації при прийнятті адекватних управлінських рішень і забезпечення підприємства відповідними показниками економічної стійкості та безпеки в поточному режимі часу.

2. Обґрунтовано використання інструментарію для інформаційно-аналітичного забезпечення економічної безпеки діяльності підприємства ПП «НОВА АРКАДА» та проведено аналіз та діагностику фінансово-господарської діяльності, в основі яких лежить всебічне вивчення технологічного рівня виробництва, якості та конкурентоспроможності продукції, забезпеченості матеріально-технічними, трудовими та фінансовими ресурсами.

3. Визначено, що стосовно будівельної специфіки ПП «НОВА АРКАДА» та відповідно до фактичних та порогових значень індикаторів економічна безпека може бути охарактеризована як: нормальна, якщо індикатори економічної безпеки перебувають у межах граничних значень; передкризова, якщо бар'єрне значення хоча б одного з індикаторів виходить за межі критичного значення, а інші показники наближаються до свого граничного значення; кризова, якщо значення більшості показників виходить межі порогових і з'являються ознаки незворотності часткової втрати потенціалу компанії; критична, коли фактичне значення всіх показників виходить межі порогових значень, а втрата потенціалу компанії стає неминучою.

4. Проведене дослідження дозволило сформулювати низку пропозицій щодо зміцнення фінансового стану та покращення економічної безпеки ПП «НОВА АРКАДА»: розумне скорочення виробничих запасів та поповнення власного оборотного капіталу, що сприятиме підвищенню абсолютних показників стійкості фінансового стану; підвищення платоспроможності та поліпшення якості ліквідності; розробка та проведення заходів, спрямованих на прискорення оборотності оборотних коштів та підвищення ефективності їх використання.

РОЗДІЛ 3.

МОДЕРНІЗАЦІЯ ІНФОРМАЦІЙНО-АНАЛІТИЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ

3.1. Моделювання інформаційно-аналітичного забезпечення економічної безпеки діяльності будівельної компанії

Сучасний етап функціонування економіки потребує нового підходу до управління підприємствами, розробки такої господарської стратегії, яка б дозволила компанії підтримувати свої конкурентні переваги у довгостроковому періоді. Стратегічний аналіз як ключовий аналітичний елемент стратегічного управління, дає змогу частково знизити невизначеність при прийнятті стратегічних рішень і обґрунтувати вибір стратегій підприємства, адекватних ринковим умовам, що безпосередньо пов'язано з конкурентоспроможністю фірми [59, с. 198-199].

Необхідна модель, що дозволяє розробляти «рухомі» системи, що реагують на зміни зовнішнього та внутрішнього середовища і встановлюють контури реагування та стійкі позиції. Такою моделлю функціонування підприємства може бути модель, яка формує систему інформаційно-аналітичного забезпечення економічної безпеки діяльності.

Застосування сучасних цифрових підходів до моделювання інформаційно-аналітичного забезпечення економічної безпеки діяльності будівельної компанії під час формалізації базових категорій предметної галузі представлені такими перевагами:

- така модель універсальна і здатна описати різні аспекти стратегічної безпеки – від системи стратегій та цілей до організаційної структури та системи бізнес-процесів;

- модель застосовна на різних рівнях деталізації – від верхнього рівня опису базових категорій менеджменту до рівня проектування аналітичних додатків;

– модель легко адаптується, при цьому глибина опрацювання окремих аспектів визначається практичною необхідністю та не регламентована методологією.

Модель інформаційно-аналітичного забезпечення економічної безпеки діяльності інтегрує поняття різних аспектів архітектури будівельної компанії та систематизує понятійний апарат. Модель доступна для розуміння та коригування як архітекторам бізнесу, так і фахівцям з проектування систем економічної безпеки та пропонує вербальне представлення багатьох категорій предметної галузі підприємства.

В результаті дослідження теоретичних та методичних основ економічної безпеки підприємства та стратегії її формування, нами запропоновано наступне визначення інформаційно-аналітичного забезпечення стратегічної економічної безпеки діяльності будівельної компанії як стану захищеності функціонуючого підприємства (підрозділів, господарських операцій), при якому механізм захисту від реальних та потенційних зовнішніх та внутрішніх загроз, як сукупність взаємозалежних структурних елементів, забезпечує його стабільний розвиток та досягнення поставлених цілей у довгостроковому періоді.

Формування системи економічної безпеки будівельної компанії слід будувати на певних принципах:

1. Системність побудови.
2. Інтегрованість із загальною системою управління компанії.
3. Орієнтованість на стратегічні цілі розвитку компанії.
4. Комплексний характер управлінських рішень, що формуються менеджментом.
5. Високий динамізм управління.
6. Варіативність підходів до розробки окремих управлінських рішень.
7. Адекватність реагування на деякі загрози економічних інтересів.
8. Адаптивність системи економічної безпеки, що формується.
9. Ефективність управлінських рішень, що приймаються.
10. Законність прийнятих управлінських рішень.

Розглянуті принципи, на наш погляд, є основою для формування системи стратегічної економічної безпеки підприємства. Метою системи інформаційно-аналітичного забезпечення стратегічної економічної безпеки діяльності підприємства, на наш погляд, є забезпечення сталого та безпечного розвитку підприємства в довгостроковій перспективі. У процесі реалізації цієї мети формування стратегічної економічної безпеки, орієнтованої на її зміцнення, спрямоване на вирішення наступних завдань:

1. Встановлення системи пріоритетних економічних інтересів, які потребують захисту у процесі економічного розвитку підприємства.
2. Ідентифікація та моніторинг зовнішніх та внутрішніх загроз економічним інтересам підприємства.
3. Контролінг зміцнення стратегічної економічної безпеки.
4. Визначення напрямів зміцнення стратегічної економічної безпеки підприємства.

У зв'язку з цим, нами обґрунтовується необхідність використання процесно-функціонального підходу при виділенні інформаційно-аналітичного забезпечення стратегічної економічної безпеки діяльності підприємства. За цим підходом компонентами інформаційно-аналітичного забезпечення стратегічної економічної безпеки діяльності підприємства є: бізнес-процеси, фінанси, контрагенти та персонал.

«Безпека бізнес-процесів є систематизованим послідовним виконанням функціональних операцій підприємства, які приносять специфічний результат і забезпечують досягнення стратегічних цілей підприємства» [48, с. 16]. До таких бізнес-процесів відносять: «... бізнес-процеси розвитку та вдосконалення (стратегічне управління, розвиток технологій, управління проектами, управління якістю), бізнес-процеси ведення основної діяльності (матеріально-технічне забезпечення діяльності та збуту, виробничі процеси, маркетингова діяльність та продаж, обслуговування), допоміжні бізнес-процеси (підтримка інфраструктури фірми, інженерно-технічне забезпечення, інформаційне забезпечення, документообіг, управління персоналом)» [34, с. 98].

Управління персоналом сформовано в окремий блок компонентів, що формують стратегічну економічну безпеку підприємства. Отже, безпека персоналу чи кадрова безпека підприємства – це «...процес запобігання негативним впливам на економічну безпеку підприємства за рахунок ризиків та загроз, пов'язаних з персоналом, його інтелектуальним потенціалом та трудовими відносинами в цілому» [27].

Безпека контрагентів, на наш погляд, - це ступінь довіри до контрагента, що ґрунтується на оцінці динаміки показників виробничо-фінансової діяльності та ділової репутації, що характеризують потенційні інвестиційні та кредитні ризики.

«Чільним компонентом забезпечення економічної безпеки будівельних компаній є їх фінансова сфера та грамотно сформована бухгалтерська звітність» [19, с. 52]. Тут важливо виробити спеціальний підхід з відстеження безпечного рівня платоспроможності підприємства та ліквідності його оборотних активів, структури капіталу, рентабельності бізнесу та ін.

Фінансова складова економічної безпеки будівельної компанії нами трактується як стабільна захищеність виробничо-фінансової діяльності від реальних та потенційних зовнішніх та внутрішніх загроз, що забезпечує стійкість його розвитку у поточному періоді та на перспективу з дотриманням повноцінного комплексного функціоналу.

Обґрунтувавши теоретичні основи формування системи інформаційно-аналітичного забезпечення стратегічної економічної безпеки діяльності підприємства, ми вважаємо за можливу розробку її інформаційно-аналітичної моделі. Модель деталізує поняття стратегії та ключових показників економічної безпеки підприємства.

Запропонована інформаційно-аналітична модель може застосовуватися при наскрізному сервісно-орієнтованому проектуванні інтегрованих систем економічної безпеки підприємства та систем підтримки прийняття рішень на основі архітектурного підходу для цілей формалізації предметної галузі будівельної компанії та служить формою взаємодії менеджменту фахівців з безпеки у процесі розвитку підприємства та його системи захисту.

У цьому зв'язку, нами пропонується при розгляді системи зміцнення стратегічної економічної безпеки підприємства виділяти як його складові наявність об'єкта, що наражається на небезпеку, і наявність факторів, що загрожують безпеці об'єкта.

Крім того, оскільки процеси, пов'язані із забезпеченням безпеки, за своєю суттю є управлінськими, то потрібна також наявність суб'єкта, що забезпечує безпеку (рис. 3.1). У цьому забезпечення безпеки однієї й тієї ж об'єкта можуть здійснювати різні суб'єкти, кожен своєму рівні.

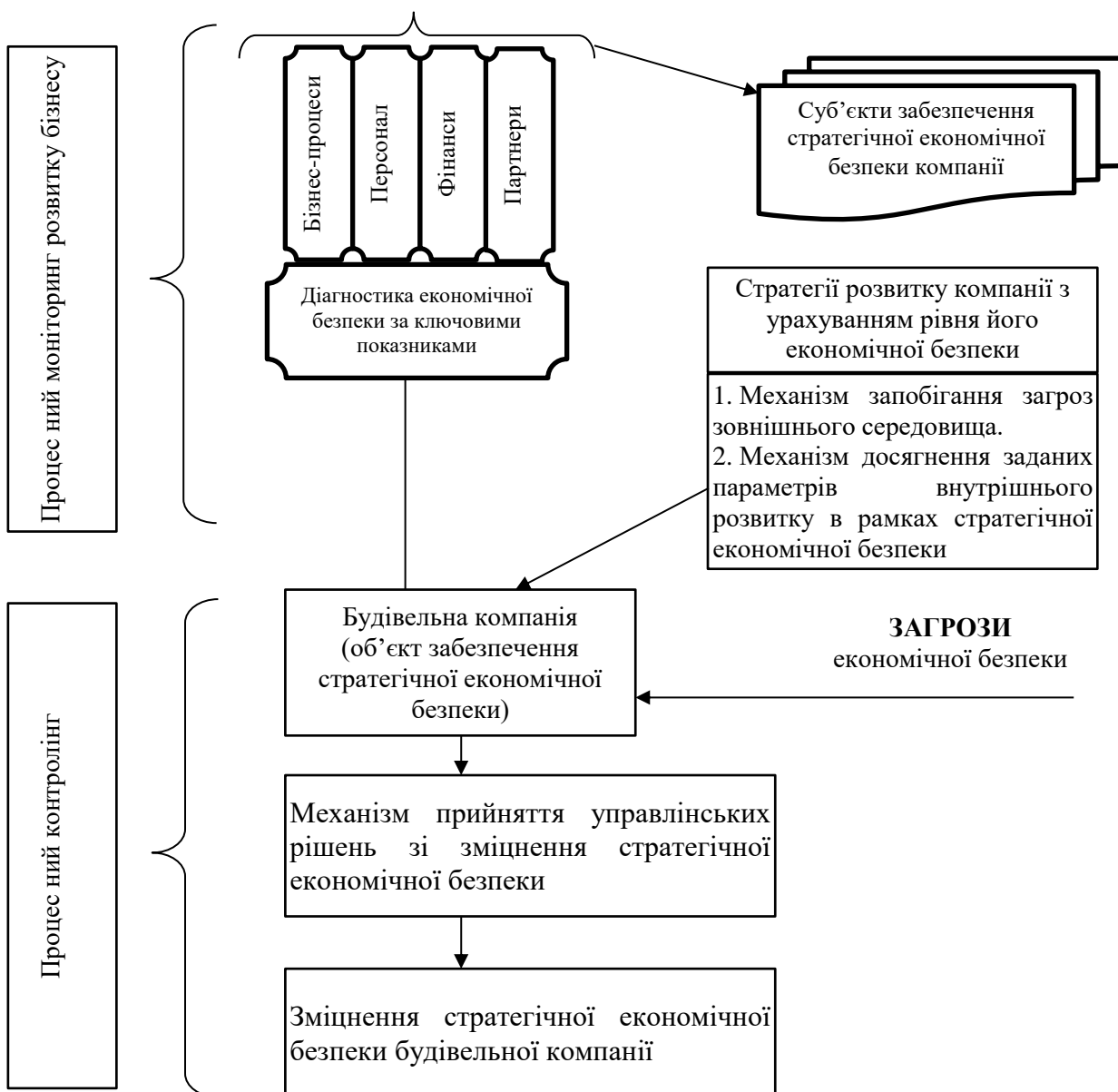

Рис. 3.1. Модель інформаційно-аналітичного забезпечення економічної безпеки діяльності будівельної компанії

Визначивши в процесі діагностики за ключовими показниками компонентів (бізнес-процеси, фінанси, персонал та партнери) рівень економічної безпеки підприємства, що є необхідним для суб'єктів з позиції забезпечення стратегічної економічної безпеки приймати рішення щодо стратегії розвитку підприємства.

Стратегія розвитку підприємства з урахуванням рівня його економічної безпеки повинна включати:

1. Механізм запобігання загрозам зовнішнього середовища.
2. Механізм досягнення заданих параметрів внутрішнього розвитку у рамках стратегічної економічної безпеки.

У процесі впливу суб'єктами безпеки на об'єкт за допомогою інструментів та різноманітних заходів у рамках сформованої стратегії формується та впроваджується механізм прийняття управлінських рішень щодо зміцнення стратегічної економічної безпеки підприємства.

При цьому процес діагностики, виявлення, розпізнавання загроз економічній безпеці підприємства, а також розробки стратегії розвитку підприємства з урахуванням рівня його економічної безпеки повинен бути під постійним контролем процесного моніторингу менеджменту компанії.

Механізм прийняття управлінських рішень щодо зміцнення стратегічної економічної безпеки підприємства, впровадження намічених заходів на підприємстві мають бути підкріплені стратегічним контролінгом.

Проведене дослідження показує, що з формування системи стратегічної економічної безпеки підприємства використання загальноприйнятих і показників функціонування підприємства недостатньо.

У зв'язку з цим, у процесі подальших досліджень, необхідно трансформувати зовнішні та внутрішні загрози економічній безпеці компанії з урахуванням стратегічних перспектив та побудованої відповідної моделі, а потім на їх основі розробляти інноваційний методичний інструментарій діагностики економічної безпеки за ключовими показниками компонентів (бізнес-процеси, фінанси, персонал, партнери).

3.2. Розроблення заходів управління ризиками економічної безпеки

Системи економічної безпеки, що функціонують на сучасних підприємствах, охоплюють лише частину спектру потенційних загроз. Загрози економічної безпеки з боку внутрішнього середовища зумовлені можливістю несанкціонованого доступу зловмисників різних категорій до всіх видів ресурсів підприємства, у тому числі інформаційних у зв'язку з їх неякісним захистом.

Зазначені обставини та фактори стали причиною того, що останні десятиліття характеризуються зростанням інтересу до питань управління ризиками економічної безпеки підприємств з боку менеджменту.

Основне місце в системі забезпечення економічної безпеки діяльності підприємств становить обліково-аналітичне забезпечення, під яким розуміється сукупність методів та технологій обліку та аналізу з метою подання об'єктивної та своєчасної інформації для прийняття рішень щодо оптимізації ризиків підприємства та протидії сукупності загроз, що впливають на його економічний стан. Усунення загроз економічній безпеці можливе лише за наявності обліково-аналітичної системи, що стабільно функціонує, яка забезпечує надійною та своєчасною інформацією управлінський апарат. Релевантна інформація дозволяє менеджерам вищої ланки оперативно контролювати основні бізнес-процеси з метою досягнення вищих результатів розвитку компанії, забезпечуючи тим самим економічну безпеку суб'єкта господарювання. При цьому можна констатувати, що в даний час питання змісту обліково-аналітичної системи, здатної генерувати інформаційні потоки, що дозволяють своєчасно усувати негативний вплив внутрішніх та зовнішніх загроз економічній безпеці з метою збільшення конкурентних переваг компанії залишаються недостатньо опрацьованими.

Основними складовими такої обліково-аналітичної системи, на наш погляд, є: оперативний, фінансовий та управлінський облік, а також фінансовий та управлінський аналіз.

Визначаючи місце оперативного обліку у системі забезпечення економічної безпеки суб'єкта господарювання, слід виділити такі його особливості:

- оперативна фіксація та аналіз фактів господарського життя забезпечують своєчасне реагування щодо внутрішніх та зовнішніх загроз економічній безпеці суб'єкта господарювання;

- використання під час реєстрації фактів господарських процесів вартісних оцінок, натурально-речовинної форми та трудових одиниць виміру, що підвищує якість та аналітичність інформації оперативного обліку;

- відсутність певних вимог до оформлення документів та звітних форм в оперативному обліку, що безсумнівно, знижує трудові та часові витрати на формування та надання звітних даних.

На відміну від оперативного бухгалтерський облік (фінансовий та управлінський) акумулює різнопланову інформацію, яка задовольняє інтереси як внутрішніх (власники, персонал) користувачів, так і зовнішніх (постачальники та покупці, кредитори, потенційні інвестори, податкові органи тощо). Крім того, не менш важливу роль тут відіграють і звітні дані як джерело достовірної та об'єктивної інформації про фінансово-господарське становище підприємства з метою визначення його кредитоспроможності, надійності як контрагента, конкурентоспроможності, перспектив розвитку тощо.

Таким чином, рівень економічної безпеки суб'єкта господарювання залежить від повноти, обґрунтованості та достовірності економічної інформації, що генерується в системі бухгалтерського обліку, тим самим підтверджується напрям розвитку інформаційно-аналітичного забезпечення економічної безпеки діяльності будівельної компанії. Це дає змогу визначити критерії, рівень та стан економічної безпеки підприємства або іншого суб'єкта господарювання, діяльність якого може вплинути стан безпеки власного підприємства.

Організація інформаційно-аналітичного забезпечення економічної безпеки діяльності підприємств на вітчизняних підприємствах потребує системного підходу. Тобто, слід здійснити інтеграцію теоретичних підходів та

практичних дій, які забезпечують максимально повний захист від усіх видів загроз та небезпек, що погіршують результати фінансово-господарської діяльності компанії. Для організації ефективного управління ресурсами, спрямованого на досягнення економічного розвитку ПП «НОВА АРКАДА», виникає необхідність у розробці комплексної системи діагностики надійності та прогнозування економічної безпеки підприємства, заснованої на використанні інформації обліково-аналітичної системи.

Така система ефективна лише тоді, коли нею відповідним чином керують, підтримують її стабільне функціонування на всіх рівнях з метою запобігання (недопущення) прорахунків в управлінні стійким розвитком підприємства, витоку конфіденційної економічної інформації, порушення правил зберігання комерційної таємниці тощо.

На основі названих положень нами виділено 6 етапів управління ризиками з позиції реалізації моделі обліково-аналітичного забезпечення управління ризиками економічної безпеки. У цьому кожен етап управління розглянуто з нових аналітичних позицій (рис. 3.2.).

Розглянемо детальніше алгоритм взаємодії процесів обліково-аналітичного забезпечення управління ризиками економічної безпеки, які є ключовими у запропонованій методиці. Взаємодія модулів процесів оцінки, обліку, аналізу та планування у системі управління ризиками представлена на рис. 3.3.

Розглянемо завдання кожного модуля, методи та алгоритми розв'язання задач модулів.

Завдання модуля 1 – отримання інформації, що характеризує ефективність підсистеми обліково-аналітичного забезпечення управління ризиками економічної безпеки.

Вихідним значенням модуля 2 є перелік факторів ризику, що приймаються до уваги.

Модуль 3 призначений для отримання кількісної оцінки рівня ризиків корпоративної інформаційної системи та статистичних оцінок показників

впливу загроз, які використовуються в модулі 1 для визначення рівнів виконання функцій безпеки підсистеми обліково-аналітичного забезпечення управління ризиками економічної безпеки.

Рис. 3.2. Етапи формування обліково-аналітичного забезпечення управління ризиками економічної безпеки ПП «НОВА АРКАДА»

Завдання модуля 4 полягає у побудові метрик приналежності для нечітких множин, необхідні оцінці поточного рівня ризику в модулі 3.

Оскільки завдання модуля 4 мають високий рівень невизначеності, за їх вирішенні доцільним, з погляду, є застосування методів експертного оцінювання.

Завдання модуля 5 – планування обробки ризику. Для вирішення цього завдання застосовується наступний підхід. Для реалізації завдання прийняття

рішень у модулі 5 можуть бути використані алгоритми пошуку максимальних та оптимальних елементів на графах. Результатом роботи модуля 5 є ухвалення рішення щодо вибору варіанта обробки ризиків.

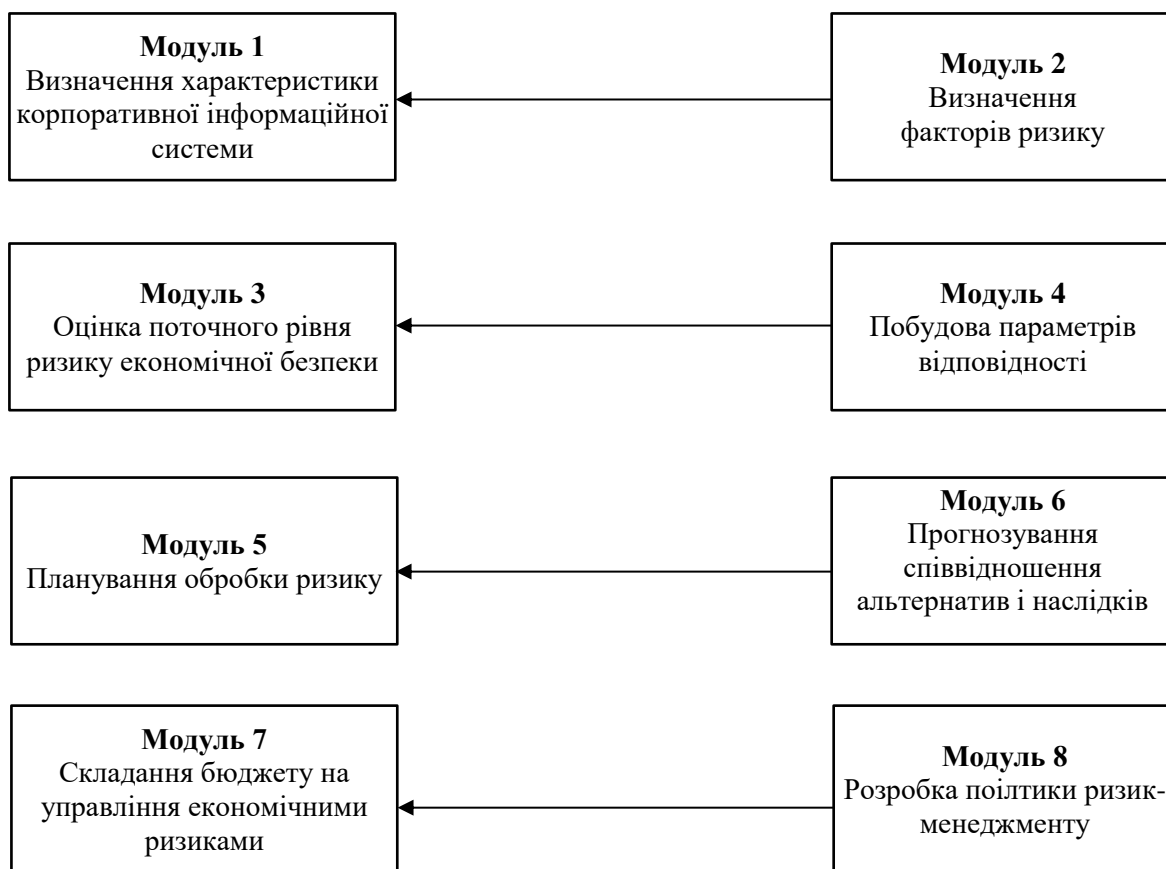

Рис. 3.3. Взаємодія модулів процесів оцінки, обліку, аналізу та планування управління ризиками економічної безпеки ПП «НОВА АРКАДА»

Модуль 6 прогнозу співвідношень альтернатив і результатів необхідний для розрахунку коефіцієнтів важливості або величини локальних пріоритетів, що характеризують відносний вплив безлічі елементів ієрархії на елемент примикає до них верхнього рівня. З отриманих прогнозних результатів ЛПР вибирає переважне рішення.

Вибраний варіант обробки ризиків є основою формування бюджету на управління економічної безпекою (модуль 7). Призначення модуля 7 полягає у формуванні основного економічного джерела для контролю та аналізу витрат та

економічних результатів від реалізації заходів щодо управління економічною безпекою - бюджету на управління економічними ризиками.

При розподілі повноважень під час реалізації заходів щодо управління ризиками економічної безпеки слід забезпечити прив'язку обов'язків до документів, які регламентують організацію економічної безпеки ПП «НОВА АРКАДА». Ключове завдання цього модуля – оптимізація витрат на заходи щодо підвищення економічної безпеки. Даний модуль повинен бути нерозривно і динамічно пов'язаний з політикою ризик-менеджменту, що розробляється (модуль 8). Це забезпечує гнучкість та оперативність усієї запропонованої методики обліково-аналітичного забезпечення управління ризиками економічної безпеки.

Отже, економічна безпека суб'єкта господарювання, його незалежність, запобігання переходу в зону критичного ризику можуть бути досягнуті за наступних умов: визначено найважливіші стратегічні напрями забезпечення безпеки бізнесу, вибудовано чітку логічну схему своєчасного виявлення та усунення можливих небезпек та загроз, зменшення наслідків господарського ризику внаслідок ефективного використання інформації, що акумулюється в обліково-аналітичній системі. Відповідно до цього сучасна система обліково-аналітичного забезпечення потребує нового сутнісного наповнення як комплексу взаємодіючих та взаємопов'язаних методів, методик, процедур та моделей, призначених для обґрунтування прийняття управлінських рішень у сфері забезпечення економічної безпеки підприємства. Вона повинна включати всі без винятку обліково-аналітичні інструменти з метою отримання синергетичного ефекту від їх комплексного застосування при забезпеченні стабільного і стійкого фінансового стану підприємства.

Висновки до розділу 3

1. Для якісного управління підприємствами необхідна модель, що дозволяє розробляти системи, котрі реагують на зміни зовнішнього та внутрішнього середовища і встановлюють контури реагування та стійкі позиції щодо економічної безпеки. Такою моделлю функціонування підприємства може бути модель, яка формує систему інформаційно-аналітичного забезпечення економічної безпеки діяльності.

2. Модель інформаційно-аналітичного забезпечення економічної безпеки діяльності інтегрує поняття різних аспектів архітектури будівельної компанії та систематизує понятійний апарат. Модель доступна для розуміння та коригування як архітекторам бізнесу, так і фахівцям з проектування систем економічної безпеки та пропонує вербальне представлення багатьох категорій предметної галузі підприємства.

3. Безпека бізнес-процесів є систематизованим послідовним виконанням функціональних операцій підприємства, які приносять специфічний результат і забезпечують досягнення стратегічних цілей підприємства. До таких бізнес-процесів відносять бізнес-процеси розвитку та вдосконалення (стратегічне управління, розвиток технологій, управління проектами, управління якістю), бізнес-процеси ведення основної діяльності (матеріально-технічне забезпечення діяльності та збуту, виробничі процеси, маркетингова діяльність та продаж, обслуговування), допоміжні бізнес-процеси (підтримка інфраструктури фірми, інженерно-технічне забезпечення, інформаційне забезпечення, документообіг, управління персоналом).

ВИСНОВКИ І ПРОПОЗИЦІЇ

1. Економічна безпека – це стан економіки, соціуму та інститутів влади, при якому забезпечується відповідний гарантований захист національних інтересів, векторна соціальна спрямованість політики, достатній військово-оборонний потенціал, котрий спостерігається навіть при несприятливих умовах динамічного розвитку внутрішніх та зовнішніх процесів.

2. Економічна безпека діяльності підприємства – це здатність економічного об'єкта забезпечувати раціональне ефективне функціонування та комплексне використання ресурсів для виконання поточних завдань та забезпечення його подальшого розвитку, це наявна сукупність внутрішніх та зовнішніх умов, що сприяють його ефективному динамічному зростанню, регулярному отриманню прибутку, забезпеченню конкурентоспроможності.

3. Поняття «економічна безпека діяльності підприємства» означає безперервне, раціональне використання потенційних ресурсів, яке забезпечує ефективне функціонування і динамічний або стабільний розвиток у майбутньому. Це передбачає унікальну здатність підприємства передбачати і прогнозувати загрози й запобігати деструктивному впливу зовнішнього середовища, а також здатність адаптації до існуючих умов ринку.

4. За масштабами досліджень та системою розрахункових показників, що використовується для всебічного аналізу стану безпеки певного об'єкта, доцільно виділити такі функціональні рівні: макрорівень, мезо-, мікро- та нанорівень. Суб'єкт підприємницької діяльності спроможний розв'язати усі без винятку завдання, що стоять перед ним, і в разі оперативного виникнення непередбачених небезпек та загроз може відповідним чином захиститися від них або відновити свою компетентісну працездатність й рівновагу. Таке усвідомлення сутності економічної безпеки діяльності може бути базисною методологічною основою для концептуального обґрунтування різних рівнів та видів економічної безпеки.

5. Об'єктом економічної безпеки діяльності підприємств є:

– різноманітні види діяльності (виробнича, інноваційна, комерційна, управлінська, кадрова тощо);

– майно, активи, капітал та ресурси підприємства (фінансові, інноваційні, матеріальні, технологічні, технічні, інформаційні, інтелектуальні тощо);

– кадровий персонал фірми, її керівництво, акціонери, стейкхолдери, структурні підрозділи, партнери, працівники, які володіють інформацією, що складає фінансово-комерційну таємницю.

6. Суб'єктами економічної безпеки діяльності підприємства є лінійні та функціональні менеджери, призначені відповідальні особи, підрозділи, служби, органи, департаменти й установи, які безпосередньо займаються фізичним та інформаційним забезпеченням безпеки бізнесу.

7. Бухгалтерський облік як інформаційно-аналітична система надає можливість формування об'єктивної інформації про суб'єкт господарювання та забезпечує користувачів інформацією про реальну модель фінансово-господарської діяльності економічних суб'єктів. Якісну систему інформаційно-аналітичного забезпечення процесу управління необхідно формувати на стадії створення підприємства. Система бухгалтерського обліку повинна відображати специфіку діяльності підприємства та бути адаптованою до його конкретних інформаційних потреб. У процесі діяльності підприємства керівництву слід контролювати роботу бухгалтерії та своєчасно коригувати завдання, вирішення яких спрямоване на забезпечення економічної безпеки бізнесу та на його ефективний розвиток.

8. Ефективна організація бухгалтерського обліку та інформаційно-аналітичної системи дозволяє значно знизити загрози економічної безпеки підприємства. Особливості організації бухгалтерського обліку для підприємства насамперед знаходять своє відображення в обліковій політиці. Облікова політика компанії, а також внутрішньофірмові накази і розпорядження, що видаються в її рамках, становлять нижній рівень регулювання бухгалтерського обліку.

9. Стосовно специфіки ПП «НОВА АРКАДА» та відповідно до фактичних та порогових значень індикаторів економічна безпека може бути охарактеризована як:

– нормальна, якщо індикатори економічної безпеки перебувають у межах граничних значень;

– передкризова, якщо бар'єрне значення хоча б одного з індикаторів виходить за межі критичного значення, а інші показники наближаються до свого граничного значення, при цьому залишаються можливості покращення значень цих показників;

– кризова, якщо значення більшості показників виходить межі порогових і з'являються ознаки незворотності часткової втрати потенціалу компанії;

– критична, коли фактичне значення всіх показників виходить межі порогових значень, а втрата потенціалу компанії стає неминучою.

10. Встановлено, що кінцевою метою оперативного обліку для забезпечення економічної безпеки є виявлення невикористаних резервів підвищення фінансового стану ПП «НОВА АРКАДА», встановлення позитивних та негативних факторів, що впливають на фінансовий результат та рух коштів. Характер і обсяг інформації, що розкривається, щодо загроз і ризиків господарської діяльності на практиці значно варіюються. Це пов'язано з тим, що такі розкриття передбачають застосування професійного судження (як керівництва підприємства, і його аудиторів, контролерів, працівників служби економічної безпеки), і навіть залежить від специфіки діяльності конкретної будівельної компанії.

Таким чином, рівень економічної безпеки суб'єкта господарювання залежить від повноти, обґрунтованості та достовірності економічної інформації, що генерується в системі бухгалтерського обліку, тим самим підтверджується напрям розвитку інформаційно-аналітичного забезпечення економічної безпеки діяльності будівельної компанії. Це дає змогу визначити критерії, рівень та стан економічної безпеки підприємства або іншого суб'єкта господарювання, діяльність якого може вплинути стан безпеки власного підприємства.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Bondar I., Doroshenko T. Economic security of the enterprise as a factor of efficiency of foreign economic activity. *Розвиток методів управління та господарювання на транспорті*. 2022. №1. (78). С.70-82.
2. Артеменко, Л. П. Стратегічне управління економічною безпекою інноваційно-орієнтованих підприємств. *Вісник Донецького національного університету, Сер. В: Економіка і право*. 2015. Вип. 1. С.13-17.
3. Баланда А.Л. Інформаційно-аналітичне забезпечення економічної безпеки суб'єктів підприємницької діяльності: стан та перспективи розвитку. *Управління проектами та розвиток виробництва*. 2016. №1. С. 154-159.
4. Баранова В. В. Сутність економічної безпеки національного господарства та її характеристики. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2018. Випуск 21. Частина 2. С. 147 – 152.
5. Барановський О.І. (2015). Сутність економічної безпеки. *Współpraca Europejska (European Cooperation)*, 2(2), С. 59-76.
6. Башинська, І. О. Інноваційно-інформаційні технології для забезпечення інтелектуально-кадрової складової економічної безпеки підприємства. *Інноваційна економіка : теоретичні та практичні аспекти*. Херсон : Грінь Д.С. 2016. Вип. 1, розд. 23. С. 607-635.
7. Білошкурська Н.В., Білошкурський, М.В.. Теоретичні аспекти економічної безпеки підприємств. *Сталий розвиток економіки*. 2013. №2. С. 85-89.
8. Бровкіна Ю.О. (2015). Підходи до вивчення поняття економічної безпеки підприємства. *Економіка: реалії часу*, 1 (17), с. 122-128.
9. Бушнов С.В. Обліково-аналітичне забезпечення фінансової безпеки компанії [Електронний ресурс] / С.В. Бушнов. – Режим доступу : http://www.rusnauka.com/15_NNM_2014/Economics/10_170311.doc.htm.

- 10.Василішин С.І. Модифікація принципів обліково-аналітичного забезпечення як домінанта управління економічною безпекою аграрних підприємств. БІЗНЕС ІНФОРМ. 2020. № 6. С. 219-226.
- 11.Васильців Т. Г., Ярошко О. Р. Фінансова безпека підприємства: місце в системі економічної безпеки та пріоритети посилення на посткризовому етапі розвитку економіки. Науковий вісник ЛТЕУ України. 2018. Вип. 21.2. С. 132-136.
- 12.Васильців Т.Г. Фінансово-економічна безпека підприємств України: стратегія та механізми забезпечення: монографія. Львів: Видавництво, 2012. 386 с.
- 13.Вахлакова В. Економічна безпекологія: становлення науки. Проблеми економіки. 2017. № 1. С. 290-296.
- 14.Вергун А. М., Савченко М. М., Тарасенко І. О. Діагностика рівня фінансово-економічної безпеки підприємства. Міжнародний науковий журнал. 2015. Вип. 2. С. 23-26.
- 15.Вовк, В.В. (2014). Формування системи економічної безпеки підприємства. URL:
http://confcontact.com/2014_04_25_ekonomika_i_menedgment/tom2/10_Vovk.htm
- 16.Волощук Л.О. Класифікація підходів та методів формування аналітичних інструментів оцінювання економічної безпеки промислового підприємства. Економіка: реалії часу. 2014. №5. С. 224-231.
- 17.Гайда Т.Ю. Проблеми вимірювання ефективності систем інформаційно-аналітичного забезпечення підприємств. Ефективна економіка. 2017. №9. С.39-43.
- 18.Гнилицька Л.В. Обліково-аналітичне забезпечення економічної безпеки підприємства: монографія. К.: КНЕУ, 2012. 305 с.
- 19.Гнилицька Л.В. Теоретико–методичні та прикладні основи забезпечення економічної безпеки суб’єктів господарської діяльності : монографія. К. : Дорадо-Друк, 2013. 290 с.

- 20.Гордієнко Н. І., Гордієнко Т. В., Азарова Т. В. Обліково-аналітичне забезпечення економічної безпеки акціонерного товариства будівельної галузі. Науково-технічний збірник «Комунальне господарство міст». 2013. №108. С. 285-290.
- 21.Гуцалюк О. М. Постанова задачі оцінювання безпеки інтеграційного розвитку великомасштабних економіко-виробничих систем. БізнесІнформ. 2016. № 9. С. 142–149.
- 22.Денисов О. Є. Забезпечення економічної безпеки галузі в умовах глобалізації: монографія. Університет «КРОК». К.: ДКС центр. 2019. 420 с.
- 23.Дергачова В. В., Колешня Я. О. Вплив сучасних інформаційних технологій на економічну безпеку підприємства. 2015. [Електронний ресурс]. URL: https://www.researchgate.net/publication/321981170_VPLIV_SUCASNIH_INFORMACIJNIH_TENNO.
- 24.Дуб Б.С. Інтеграція та синергія видів менеджменту для вдосконалення системи економічної безпеки підприємства. Сталій розвиток економіки. 2016. №4 (33). С. 47-53.
- 25.Дяченко К.С. Методичні підходи до оцінки рівня економічної безпеки підприємств будівельної галузі. Технологический аудит и резервы производства. 2015. №4 (5). С. 31-36.
- 26.Журавльова Т. В. Сутність інтегрованої системи обліково-інформаційного забезпечення управління аграрними підприємствами [Електронний ресурс]. URL: http://irbisnbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis.
- 27.Завербний А., Ноджак Л., Міщанчук С. Інформаційно-аналітичне забезпечення інноваційного розвитку економіки України за євроінтеграційних умов. *Економіка та суспільство*. 2021. №33.
- 28.Закон України «Про основи національної безпеки України» від 19.06.2003 р. №964-IV. *Голос України*. 2003. 22 лип. С. 20-21.

- 29.Зачосова, Н.В., Горячківська, І.В. Інформаційно-аналітичне забезпечення оцінювання функціонування системи економічної безпеки підприємств та фінансових установ. Глобальні та національні проблеми економіки. 2016. №10. С.339-344.
- 30.Ібрагімов Е.Е. Принципи побудови системи економічної безпеки підприємства. Глобальні та національні проблеми економіки. 2015. Вип. 6. С. 330–333.
- 31.Іванків О.Я. Сутність системи економічної безпеки підприємства в умовах євроінтеграції. Науковий вісник міжнародного гуманітарного університету. Серія: Економіка і менеджмент. 2015. Випуск 11. С. 109-113.
- 32.Ілляшенко О.В. Модель оцінювання стану системи економічної безпеки підприємства. Проблеми економіки. 2015. № 3. С. 301–308.
- 33.Кіржецька М. С., Кіржецький Ю. І. Економічна безпека підсистем харчової промисловості України: проблеми та пріоритети зміцнення: монографія. Львів: Ліга-Прес, 2018. 214 с.
- 34.Козаченко, Г. В., Ілляшенко, О. В. (2015). Особливості оцінювання стану системи економічної безпеки підприємства у контексті формування механізму її управління. Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки, 4, Т. 3, с. 97-101.
- 35.Кравчик Ю. В., Каткова Т. І. Структурно-функціональна характеристика економічної безпеки промислового підприємства. Innovation and sustainability. 2022. № 1. С. 84-95.
- 36.Кримчак Л. А. Удосконалення інформаційно-аналітичного забезпечення економічної безпеки зовнішньоекономічної діяльності промислових підприємств. Бізнес Інформ. 2019. № 6. С. 33–39.
- 37.Кутузова М.М. Теоретичні основи дослідження формування і розвитку економічної безпеки. Молодий вчений. 2017. № 1. С. 628–631.
- 38.Куценко Д.М. Необхідність інформаційно-аналітичного забезпечення процесу прийняття управлінських рішень з метою підтримки фінансово-економічної безпеки на підприємстві. *Матеріали II міжнародної науково-*

практичної конференції студентів та молодих вчених «Перші кроки в науку». Вінниця: ТОВ «Нілан-ЛТД», 2017.

39. Куцик В. І., Лупак Р. Л. Моделювання конкурентних позицій підприємств реального сектора економіки на внутрішньому ринку. *Бізнес Інформ*. 2017. № 12 (479). С. 244-249.
40. Лазаришина І.Д., Оренчин О.В. Джерела інформаційно-аналітичного забезпечення економічної безпеки підприємства. *Вісник економіки транспорту і промисловості*. 2012. № 38. С. 62-65.
41. Лисенко Н. О., Білошкурська Н. В. Економіко-організаційний механізм формування економічної безпеки агропромислових підприємств. Монографія. Умань: ВПЦ «Візаві», 2014. 257 с.
42. Ліхоносова Г.С. Механізми бюджетування діяльності підприємства : можливості управління фінансовою безпекою. *Часопис економічних реформ*. 2019. № 3 (35). С. 24–30.
43. Ляшенко О. М. (2015). Концептуалізація управління економічною безпекою підприємства: монографія. Київ: НІСД.
44. Мігус І. П., Худолій Л. М., Денисенко М. П., Міхно С. П. Корпоративне управління в системі економічної безпеки акціонерних товариств України: колективна монографія. Черкаси, ТОВ «Маклаут». 2012. 274 с.
45. Мойсеєнко І.П., Федішин О.О. Управління знаннями в системі економічної безпеки підприємства. *Глобальні та національні проблеми економіки*. 2015. №5. С. 516-519.
46. Момот Т.В., Зубенко А.В., Вершиніна Д.М. Інформаційно-аналітичне забезпечення безпеко-орієнтованого управління підприємств будівельної галузі. *Вісник Хмельницького національного університету*. 2021. № 1. С. 193-196.
47. Мороз О. В., Карачина Н. П., Шиян А. А. Концепція економічної безпеки сучасного підприємства: монографія. Вінниця: ВНТУ, 2011. 241 с.
48. Небава М. І., Міронова Ю. В. Економічна безпека підприємства: електронний навчальний посібник. Вінниця : ВНТУ, 2017. 75 с.

- 49.Овчаренко Є.І. Сучасна економічна безпекологія: основні онтологічні протиріччя та напрями їх вирішення. *Бізнес Інформ*. 2016. №11. С. 8-14.
- 50.Олійничук О.І. Обліково-інформаційне забезпечення формування й імплементації стратегії економічної безпеки підприємства. *Вісник Житомирського державного технологічного університету. Серія «Економічні науки»*. 2015. № 1. С. 41-47.
- 51.Омелянчук Т. М. Значення та шляхи розвитку обліково-аналітичного забезпечення протидії економічним загрозам. *Вісник Маріупольського державного університету серія: Економіка*. 2014. ВИП. 8. С. 20- 30.
- 52.Отенко І. П., Яртим І. А. Оцінювання економічної безпеки в процесах розвитку підприємства. *БІЗНЕСІНФОРМ*. 2013. № 11. С. 255- 261.
- 53.Перерва П.Г. Місце інноваційної складової у забезпеченні економічної безпеки підприємства. *Інформація та знання в системі управління інноваційним розвитком: монографія / заг. ред. Ю. С. Шипуліна. Суми : Триторія, 2018. Розд. 7.2. С. 301-314.*
- 54.Пилипенко А. А. Управління економічною безпекою функціонування та розвитку інтегрованої структури бізнесу: архітектурне моделювання та організація обліку. *Економіка розвитку*. 2018. № 2 (86). С. 71–80.
55. Пуцентейло П.Р. Інформаційне забезпечення аналітичної діяльності в управлінні підприємством. *Науково-інформаційний вісник Івано-Франківського університету права імені Короля Данила Галицького*. Івано-Франківськ: Редакційно-видавничий відділ Івано-Франківського університету права імені Короля Данила Галицького, 2015. Вип. 11. С. 224-232.
- 56.Пуцентейло П.Р. Обліково-аналітичне забезпечення діяльності підприємства. *Інноваційна економіка*. 2015. № 3 (58). С. 228–233.
- 57.Пуцентейло П.Р. Особливості функціонування аналітичного забезпечення підприємств. *Інноваційна економіка*. 2015. № 1 (56). С. 194–198.
- 58.Пуцентейло П.Р., Гуменюк О.О. Основні аспекти формування ефективної системи економічної безпеки підприємства. *Економічний дискурс*. 2017. № 2. С. 37–47.

59. Пуцентейло П.Р., Гуменюк О.О. Стратегічний аналіз як важливий елемент управління підприємством. *Інноваційна економіка*. 2016. № 3-4 (62). С. 196–205.
60. Садчикова І.В., Садчиков В.С. Концептуальні засади інформаційно-аналітичного забезпечення фінансово-економічної безпеки підприємства. *Фінансові дослідження*. 2016. №1. С.87-95.
61. Сугак Т.О. Особливості інформаційно-аналітичного забезпечення фінансової складової системи економічної безпеки підприємства. *Вчені записки Університету «Крок»*. 2018. Вип. 51. С. 52-59.
62. Тарасенко І.О., Цимбаленко Н.В., Батечко О.М. Формування системи інформаційної безпеки. *Формування ринкових відносин в Україні*. 2016. №12. С.48-52.
63. Ткачук Г.О. Облікове забезпечення системи управління фінансово-економічною безпекою підприємства в умовах оренди державного майна. Проблеми фінансово-економічної безпеки суб'єктів господарської діяльності в умовах інтеграції України в світову економіку: монографія / за заг. ред. д.е.н. В.В. Немченко. Одеса, 2014. С. 125-138.
64. Ткачук Г.О. Теоретико-методологічні аспекти формування корпоративної політики економічної безпеки підприємства. *Вісник Сумського аграрного національного університету. Серія «Економіка і менеджмент»*. 2018. Випуск 3 (78). С. 112-117.
65. Топоркова О. В., Акімова Н. С., Наумова Т. А. Стратегічні аспекти управління ризиками для забезпечення економічної безпеки підприємства. *БізнесІнформ*. 2019. № 8. С. 237- 243.
66. Тринька Л.Я. Проблеми обліково-аналітичного забезпечення в системі економічної безпеки підприємств. *Науковий вісник Національного університету біоресурсів і природокористування України*. 2012. №177, Ч.4: Економіка. аграрний менеджмент, бізнес. С. 177-182.
67. Управління фінансовою безпекою економічних суб'єктів : навч. посіб.; за заг. ред. С. М. Фролова ; [С. М. Фролов, О. В. Козьменко, А. О. Бойко та ін.]. Суми : ДВНЗ “УАБС НБУ”, 2015. 332 с.

- 68.Хринюк О.С., Корчовна М.Р. Система забезпечення економічної безпеки підприємства: основні елементи. *Ефективна економіка*. 2015. №3.
- 69.Череп А. Сутність економічної безпеки як складової частини діяльності підприємства та сучасні підходи до її трактування. Вісник Приазовського державного технічного університету. Серія : Економічні науки. 2016. Вип. 31(1). С. 27-34.
- 70.Штангрет А. М. Обліково-аналітичне забезпечення управління економічною безпекою підприємства: методичні засади. *Економіка та суспільство*. 2017. № 9. С. 722–726.
- 71.Штангрет А.М. Обліково-аналітичне забезпечення процесу гарантування економічної безпеки підприємства. *Наукові записки Української академії друкарства*. 2013. №2. С.58-63.
- 72.Яремик М.І., Яремик Х.Я. Інформаційно-аналітичне забезпечення в системі управління фінансово-економічною безпекою підприємств. *Наукові записки*. 2016. № 2 (53). С. 173-180.